

1

יב ויהי חֶפֶץ די תְּקַבְּלוּן ית דינא
האֶלֶן וְתִשְׂרוּן וְתַעֲבְרוּן יתֵהוּן

76 יב וְהָיָה | עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת
הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם

רש"י

לקט בהיר

(טז) ג' תיקונים עשה רבינו במאמרו זה, (א) הוסיף חיבת
 אס החסר, שהלא תנאי הוא זה ואינו אומר עמידות שאחס
 חסמרו ובשכר זה ישמור ה', (ב) אמר המלות במקום שהכתוב אומר המשפטים, כי הכוונה כאן על כל המורה והמלות
 הנקראים משפטי ה', לא כמו בכמה מקומות (שהענין מוכיח) שהכוונה על דיני ממנות ועניני ב"ד, (ג) הוֹלִיֵא חִיבַת עֶקֶב
 מפשוטו ומפרשו מלשון עקב ורגל שהוא סוף חכונת האדם, ובשאר מקומות לא פירש כלום, ופשוט הוא שפירושו בעבור,
 כגון (ברא' כ"ו ה') עקב אשר שמע אברהם בקולי, והכרחו לזה, שאל"כ חסר חיבת "אשר", והאונקלוס שפירשו בלשון
 בעבור שאמר חלף אה"ג שהוסיף אות הדל"ת דתקבלון שפירושו אשר תקבלון (רא"ם), עוד יש הכרח, כי שם בהכרח לומר
 "עקב" אשר שמע אברהם או שאר לשון של בעבור ולא סגי בלאו הכי, משא"כ כאן היה די לומר והיה אס תשמעון וגו'
 (מ"ד), ועיין עוד מזה בלות הסמוך, וקלות אין פירושו שבאמת הם קלות, כי מי יודע ערכן של מלות, אלא פירושו שינס
 מלות שהם חמורות בעיני בני אדם ונושאים אותם על ראשם ועל לבם, וישנם שהם קלות בעיניהם ומניחים אותם לבסוף
 ונושאים אותם ברגליהם על עקבם ודשים עליהם, והגם שגם לידם דוחים אותם מפני מלות הגדולות אשר לא ראו לעשות
 כן, וכן אמר מלכנו דוד (תה' מ"ט ו') אין אני ירא מן עבירות חמורות אלא עון עקבי יסובני עונות אשר אני מזולז בהם
 לדשם בעקב רגלי הם המסבכים אותי (מצודת), ולפי דרכינו יהיה פי' הכתוב והיה אס עקב תשמעון אס המשפטים
 שתלמדו ותשמעו ותקבלו אס המלות בשלימות בלי חסרון מראשם עד עקבם (רא"ם), או יהיה פי' אס המשפטים עם
 המשפטים (רע"י), ולא יקשה לך מלקמן (ט' כ') עקב לא תשמעון שחסר חיבת אשר ורבינו לא אמר מידי, כי אס כבר
 אמרה כאן למה לאומרה עוד הפעם, ואה"ג יהיה פירושו שיבא עליכם הפורענות אס לא תשמעו בשלימות בקול ה'

אור החיים

יב. וְהָיָה עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן וגו'. לריך לדעת אומרו
 והיה מה ויהי, אס השמירה"י שהוא
 אומר בסמוך, לא היה לריך לומר אלא עקב
 תשמעון ושמר, ומה לורך בהיבט והיה, עוד לריך
 לדעת אומרו עקב ולא אמר אס תשמעון כדרך
 אומרו (ויקרא כ"ו ג') אס בחקתי, ורבותינו ז"ל
 דרשו (תנחומא) אס מלות שהאדם דש בעקביו
 תשמעון, וזה דרך דרש, ויהבאר על דרך אומרם ז"ל
 (ב"ר פ' מ"ב) אין והיה אלא שמחה, והנה אדון
 הבריאים בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים כי
 אין לאדם לשמח אלא כשישמור לעשות כל אשר נזה
 ה' לעשות אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד
 שיחוש שחסר אחת מכל מלות ה' בין מלות לא
 תעשה בין מלות עשה עליו אמר שלמה (קהלח ב')
 ולשמחה מה זה עושה, והוא אומרו והיה שמחה

היה לך עקב תשמעון פירוש עקב הוא סוף
 (וחלית"י), כדרך שמנינו שישהמשו חז"ל כלשון זה
 בלשון המשנה (סוטה מ"ע): בעקבות משיחא וכו'
 כי בגמר זמן ביאתו יקרא עקבות, כמו כן אמר
 עקב תשמעון אס המשפטים ושמרתם ועשייתם) אז
 הוא זמן השמחה וכל שלא הגיע לזה אין לו מקום
 לשמחה, וכמאמר חסידי ישראל (חובת הלבבות שער
 הפרישות פ"ד) שהפרוש אכלו בלבו ואלהתו בפניו,
 כי אין נכון לשמח מי שהוא עתיד לעמוד בצושה
 וכלימה לפני מלך הגדול ואין לריך לומר מי
 שמחוייב ראשו למלך, וכפי זה שיעור עקב הוא סוף
 שמיעה כל המשפטים. עוד נחכוון לומר שאין
 שמחה לאיש אלא בסוף השמיעה, וכל עוד שלא
 גמר אדם עבודתו) לא יאמן בצדקות מעשיו על
 דרך אומרו (איוב ע"ו) הן בקדושו לא יאמין. עוד

אור בהיר

א) פי' אה"ל והיה זאת שימור ה' לך וגו'. (ב) כמו העקב הוא סוף גוף האדם. (ג) פי' אס גמר כל השמיעה והשמירה
 והעשייה, כלומר למד וקיים כל התורה. (ד) פי' כל עוד שהוא חי אינו יודע מה יולד יום.

שחדס דש צע
לך את הו

והחסד, שלא או
כוונת רבינו, ש
פעמים, והיה כ
כסות ענמו ש
בזכות עשיית ה
המלות אז יקיי
לקבל שכר, עו
חברתה שאס תו
ופפון לך למחר
שלא בעבור שו

נחכוון לריך
כי דברי תור
עוד רמו על
ישרים משמ
היה עקב
החורה תשמ
(אבות פ"ד)
מלוח שהיא
הזוכר (ח"ג)
כשעתא דיש
והיה סחס
כל העולם
בחיבת עקב
בנד גדול
בלימודים,
(לשמיעים)

ד) אין ר"ל שט
סמך מאמרו על
פשוט כפשוטו,
עניו מאוד.
הקודמי

וליה עקב תשמעון - חזקת הבבלי גלימון גבור

וַיִּטֵר יְיָ אֱלֹהֶיךָ יְיָ יְיָ קָמָא וַיֵּת אֶתְּמִי וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶתְּמִי

רש"י

לקט בהיר

ש'אדם דש בעקביו תשמעון (תנח"י): ושמר ה' אלהיך (מ"ל): יז) ר'נו לומר וא"ו ז' אינו וא"ו המוסיקי, שעד לך את הברית וגו'. ישמור לך" הכצתתו: כאן היה התנאי וזו הגזירה ואינו תנאי נוסף, אלא וא"ו זו מהפכת את העבר לעתיד, ואמר הצעתו במקום ברית והתקד, שלא את הברית ישמור אלא תוכן הברית והוא ההצתה (רא"ם), או שקלר (סה"ז), ברם קשה לומר שזה יהיה כל כוונת רבינו, שהלא הכתובים מלאים מזה שהוא"ו מהפך ואינו נתון מקום להתעוררת, בפסוק זה עלמנו מאלא עוד ג' פעמים, והיה כמו יהיה, ושמרתם כמו תשמרו, ועשיתם כמו תעשו, לזה אפשר לומר הכוונה, שלכאורה יוקשה להכתוב נראה כסותר עלמנו שהתחיל לומר עקב שחששה כל המצות יהיו לך כל הברכות דלהלן ואח"כ אמר ושמר לך את הברית, א"כ אינו בזכות עשיית המצות אלא משצועת האצות, ועוד הלא ברית האצות היחה בלי תנאי והיאך אמר שאם תשמע ותשמר כל המצות אז יקיים הברית, עוד קשה הלא כל הברכות הללו הם שייכים צעוה"ז, ובפסוק שלפני זה אמר היום לעשותם אבל לא לקבל שכרם, עוד יש להקשות מה זה וההבך חוץ וברכך, לזה הדגיש רבינו ישמור "לך" הצעתו, כלומר חדא קושיא מתרנח חכמה שאם תשמור כל מצותיו תהיה אהיה זה שראוי לקיים ולשמור דוקא לך הצעות האצות, אבל שכרך אין הכי נמי שמור ואפון לך למחר לעוה"ב (מ"ל), וצוה מלאנו טעם נכון להכרחו של רבינו שלא לפרש חבית עקב כפשוטו שהוא "בעבור", שלא בעבור שחשמור המצות יהיו לך כל אלה, אלא אם תשמור אז יהיו לך כל אלה בזכות אצות, ודו"ק כי נכון הוא

אור החיים

נחכוון שזריך שילמוד התורה בשמחה ולא בעצבון כי דברי תורה אכורים לאצלי" (יור"ד סי' שפ"ד). עוד רמז על דרך אומרו (תהלים י"ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, והוא אומרו והיה השמחה חיה עקב השמעון, ופירוש עקב שכר עסק התורה השמחה, והוא מה שרמז התנא באומרו (אצות פ"ד) מלוא גוררת מלוא וכו' ששכר מלוא מלוא שחיה השמחה, עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר (ח"ג רי"ג) ח"ל דליה חדוהא קמי קב"ה כשעתא דישראל משתדלי באורייתא, והוא אומרו והיה סתם שמחה כללית למלא עולם וכשהוא שמח כל העולם בשמחה וששון עקב השמעון וגו', ורמז צחיצת עקב"י מדת התורה שיהיה אדם הולך עקב צד גדול צענוה ושפלות ואז יוכל לשמוע צלימודים, והוא אומרו השמעון גם צכיננוי (נשמעים"י) לומר שבאמצעות ש'אדם משים עלמנו

בעקביו יתגלו לו ויצין סחרי תורה. ואפשר שרמז באות הנו"ן שישיג הצין חמשים שערי צינה, ולדרך זה גזירת הכתוב הוא השמעון"י) שאם ישיג מדריגת הענוה ישיג לשמוע דברי תורה, ואומרו ושמרתם וגו"י) פירוש שעל ידי השכלה בתורה ישיג לשמור ולעשות שהתורה מגנא ומללא מן החטא (סוטה כ"א) שהיא השמירה גם מציאה לדי קיום המצות שהוא המעשה:

וְשָׁמַר וגו'. אומרו צתוספת וא"ו ולפי משמעות הכתוב הוא גזירת הדיבור"י) והיה לריך לומר ישמור ה' וגו', ולפי מה שפירשתי בפסוק שלפני זה לאחד מהדרכים שהגזירה היא עקב, ולאחד מהדרכים הגזירה היא השמעון יצוא על נכון אומרו ושמר צתוספת וא"ו:

לְךָ את הברית וגו'. קשה שמדבריו כאן משמע שאחר שישמעו וישמרו ויעשו כל המשפטים

אור בהיר

ד) אין ר"ל שטעם הלכה זו הוא שלא יבנה התורה ללמוד אותה בעצבון, ונהפוך הוא, אסור ללמוד כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, אלא סמך מאמרו על דברי חז"ל דרך מליצה. ו) שלא אמר אם תשמעון לדרך זה, וכן לדרך הקודם. ומ"ש עקב צד גדול, אין פירושו פשוט כפשוטו, שאין לך גסות רוח יותר מזה, אלא נקטו למשל על העניויות, לפי שהעושה אותו עושהו מחמת עניויות להראות לכל שהוא עניו מאוד. ז) פ"י לא אמר תשמעו, אלא צנו"ן, והוא כאילו אמר תשמעו אותן, ופירושן לשון הצנה. ח) לא כן צדרכים הקודמים שיש גזירה גם צחיצת עקב. ט) לפי זה אינו תנאי אלא גזירה ב"י. י) פ"י הוא התחלת הגזירה.

יניא זיהון

גלות

מצות

עקב

צבור

לשון

לומר

וגו'

ישנם

בסוף

גשות

בהם

נטיס

עם

כבר

ל ה'

סוף

זה

וכו'

אמר

(אז

קום

שער

שניו,

אשה

מי

סוף

שאין

שלא

על

עוד

מיהה

הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
 לְאַבְתֵּיךָ: י וְאֶת־בְּרִית וְהִרְבֵּךְ
 וּבִרְךָ פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דְגָנְךָ
 וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ שְׁגַר־אֲלֵפֶיךָ

חֶסֶד דִּי קִיִּים לְאַבְתֵּיךָ:
 יג וְיִרְחַמְנֶךָ וְיִבְרַכְנֶךָ וְיַסְגִּינֶךָ
 וְיִבְרַךְ וְלֶדָא דְמַעַד וְאַבָּא
 דְאַרְעָךָ עֲבוּרָךָ וְחַמְרָךָ וּמִשְׁקֶךָ
 בְּקָרֵי תוֹרִיךָ וְעֲדָרֵי עֲנָךָ עַל

לקט בהיר

רשי

(לבוש): יח אלפיך פירושו נהמה גסה שנקרא כן, כמו (תה' קמ"ד י"ד) אלופינו מסובלים, פירושו השורים שלנו מזקים וצריאים וסובלים משא רב, וימצרכו הצקר שילדו לרוב, והמלך הכתוב לקרא לולדות "שגר" גם זו מן הצרכה שילדו

אור החיים

נהר פרת ועשרה אומות, לזה אמר משכ עקב השמעון וגו' ושמר ה' וגו' את הצרות וגו' פירוש לתת מנהר מצרים ועשרה אומות בשלימות. או אפשר לומר כי על ז' אומות אומר את הצרות ועל השלום העשרה הוא אומר ואת החסד, כי מתנת הג' הוא חסד מופלא שהם מלצד ארץ כנען, והמשכיל על דבר יראה כי הם כללות רוב העולם כי אדום עמון ומואב הם פינה גדולה, ומה גם לדצריהם ז"ל (יומא י'): שאמרו עתידה מלכות אדום שתפשט בכל העולם, מעשה יש צמתנה זו כל העולם בכלל וחסד מופלג יקרא ועליו הוא אומר ואת החסד, ותדע שכן הוא שהרי עדיין לא זכו ישראל להצטחה הנזכרת ואוחה לנו מצקשים ומלפנים להנחיל עליון לנו גויים רבים. עוד יראה על זה הדרך עקב השמעון וגו' לא תצטרכו לזכות בעוב ה' וצחסדו מלד שבעת האצות אלא תזכו מלד עלמיכם לשמור ה' לכם הצרות וגו' שנשבע לאצותיכם, כי אינו דומה הצא לזכות בשביל עלמו כמו לזכות בשביל אצותיו, והוא שדקדק לומר לך את הצרות ולא אמר ושמר לך ה' אלהיך וגו' שנחכוון להסמיך תיבת לך עם תיבת הצרות להעירך לדצרינו''), ולדרך זה אומרו ושמר'') פירוש שכל

אור בהיר

יא) אין הפירוש ששם לא ישמרו התורה לא יתן המתנה אלא לזמן מועט, שדבר זה סתם המתנה ז"ל לעיל ד' מ', אלא הפי' שלא יגרשם משם וישאר א"כ המתנה צידם. וכן צפ' ראה לרשמה כל הימים (י"ב א'). יב) ולא אמר וקיים לך וגו', אבל להלן אמר לא צדקתך וגו' אהי צא. יג) הצרות בשלימות לא רק חליו. יד) שלא רק ישמור לך צרות האצות אלא "לך" יהיה הצרות. טו) שאין צריך לשמור שהלא יתן לך צרות חדש.

אָרְעָא דִּי ק
 לָךְ: יד בְּרִית
 לָא יְהוּ
 וּבְבִעֲרֶךָ: ט

ממעיה: ועש
 תה' כ"ב י"ג
 צעשחרות ק
 ועדרי ענך י'
 שמש עשתו
)

שינוי נוסחאות . הקו
 שארעשי שמו, ו
 האונקלוס הגם
 ענינו, שיוחר יז
 יורה דרכו שאין
 עדרי לאן עשה
 בעליהן, אלא ל
 העשחרות נקרו
 אינו אומר בשו
 נאה וארוך וחל
 כמעט בחנם ונו
 ואינו נתן נקדל
 אלו, משום דק;

הצטחות ה'
 ושמורים לע
 שהלא אצרה
 ישראל ישמר
 אצות ואדרב
 עמדו על ה
 ובמלות'') מ
 התורה, ומע

טז) כלומר אין
 ועושה. יח
 משא"כ אט

ארעא די קיים לאביתך קמתן
קרי: יד ברוך תהי מקל עממיא
לא יהי בך עקר ועקרא
ובבעירך: טו ויערי יי מנה כר

ועשתרת צאנך על האדמה אשר
נשבע לאבתך לתת לך: יה ברוך
תהיה מכלהעמים לאיהיה בך עקר
ועקרה ובבהמתך: טו והסיר יהוה

רש"י

לקט בהיר

ממעיה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אצירי צנן
(הב' כ"ג י"ג) מנחה הלאן^{טו}, כמו (ברא' י"ד ה')
בעשתרות קרנים (לשון חזק), ואונקלוס תרגם
ועדרי ענך^{טו}, ורבותינו* אמרו (הגין פ"ד) למה נקרא
שם עשתרות שמעשרות*^{כא} את בעליהן:
(יד) עקר. שאינו מוליד^{כב}:

שינוי נוסחאות • הקדושים דרשו • שמעשירות

צנן (במ"ח): יט) אצירי צנן פסוק הוא נחלים
ופירושו, צנן הוא מקום צ"י בעבר הירדן מקום מראה
דשן ושמן והבהמות הרועים שם הם דשנים חוקים
ומובחרים, ומנחם חיבר את שלפניו עם פסוק זה שגם
עשתרות פירושו דשנים חוקים ומובחרים, ומציא רבינו ראה
מעשתרות קרנים, ואופן הראיה כבר פירשנו בפ' דברים (א'
ד') ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרות באלרעי, הרי
שאלרעי שמו, ועשתרות שם תואר שלו שנבנה בחזק בין הסלעים, וכן קרנים מורה על גובה וחזק (רא"ם): כ) מציא
האונקלוס הגם שלא מצינו לו עד במקרא שהיה פי' עשתרות עדרים, שצין לפי' מנחם וצין לפי' רבותינו אינו מתאים לפי
ענינו, שיותר יש לברך אותן לאן שאינם חזקות ומעשירות, שאם הן חזקות ומעשירות כבר מצורכות הן (מ"ל), אמנם האמת
יורה דרכו שאין רצון רבינו לחלק בין דעת האונקלוס וצין דעת רבותינו, אלא רוצה להטעים שיטת האונקלוס שלמה נקראו
עדרי לאן עשתרות לפי שמעשרות, לזה קבלו שם העלם על שם מעשיהם, לזה לא אמר רבינו אלא לאן שמעשרות את
בעליהן, אלא אמר למה "נקרא שם" (מ"ה), וזה מתאים למה שאמר הכתוב (שופ' י' ו') ויעבדו את הבעלים ואת
העשתרות נקרא ע"ז עשתרות שהיו עשויות בצורת לאן: כא) ואל תחמה על המי"ו שבמוכו ועל חסרון המ"ם, שהשם
אינו אומר בשום פעם את המכוון אליו בדקדוק, ולפי"ו אינו כמו לפי מנחם שהוא שם חואר על לאן בריאים ושמינים ואמרן
נאה וארוך וחלב הנקבות רב ושמן וכדומה, אלא כל לאן נקראו עשתרות, כי כל לאן מעשרות, שפרנסתם מציזי חל מאוד
כמעט במנם ונותנים שפע רב כלעילי: כב) ר"ל הגם שחיצת עקר פירושו חסר והוא אינו חסר כלום, אלא מחמת שמחסר
ואינו נותן נקרא עקר על שמה, והרד"ק ז"ל כתב שנקראו עקר ועקרה שנעקר מהם דבר המוליד, עוד יש לכוין בדברי רבינו
אלו, משום דקשה לו, הלא אדרבה את מי שיאבד יוכיח והקב"ה מתאוה לתפלתן של לדיקים, וכן היה בצבות שכולן עקרים

אור החיים

הבעמות ה' ואין לריך לומר בריתו הם בעומים
ושמורים לעולם ועד^{טו}, ודברים אלו כנים הם
שהלא הצרכים זכה לכל הכבוד לנד מעשיו, ואם
ישראל ישמרו תורת ה' למה יגרעו לצא צכח זכות
אבות ואדרבא שלכם גדול משל אבותיהם כי הם
עמדו על הר סיני וגם היוחס מזוויס בחורה
ובמנות^{טו} מה שאין כן האבות שלא נחנה להם
החורה, ומעשה גדול כח בניס כשיעיצו מעשיהם
מכח האבות:

אור בהיר

טז) כלומר אין הפי' שימור מומן אברהם אע"ה עד ביאת הארץ, אלא ישמור מציאת הארץ עד עולמי עד. יז) וגדול מנוה
ועשה. יח) צרכה זו אין ידוע מה שמו. יט) ולא אמר ולא תהיה עקר. כ) ופי' "בך" בעצמך ובחולדתך. כא) משא"כ אם ימלאון חסוכי בניס ע"י חולי. כב) שלכאורה אם לא ישים מחלה כמו שגמר אומר א"כ למה להסירם.

ה וידעת עס־לבבך כי באשר ייסר איש את־בנו יהוה אלהיך מיסרך: ושמרת את־מצות יהוה אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אתו: כי יהוה אלהיך מביאך אל־ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר: ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: א ארץ אשר לא

דגן ארבעין שנין: ה ותדע עם לבבך ארי כמא די מאלף גברא ית ברה יי אלקה מאלף קה: ו ותטר ית פקודיא דיי אלקה למנהג בארתן דתקנן קדמוהי ולמדחל יתה: ז ארי יי אלקה מעלה לארעא. טבתא ארעא נגרא נחלין דמיין מבועי עינן ותהומין נפקין בבקען ובטורין: ח ארעא חטין וסערין וגופנין ותאנין ורמונין ארעא דזיתא עבדין משחא והיא עבדא דבש: ט ארעא די לא בעצורין תיכול

רשי

לקט בהיר

של עור בהמה גסה או דקה והלכו א"כ יתף דרך כבוד ואעפ"כ לא נפחו רגליהם (ב"ב): ח) לפי שיש זיתים שאין בהם שמן, גם יש שמן מקטניות משומשמן ומדברים אחרים לא מויתים לה זרין לומר שניהם, ואינו נקוד זית צפת"ח שאז היא חיבה לבדה, אבל זית צירי מקושר למינה שלאחריו כמו בית - בית ה', כלומר ארץ ישראל מגדלת זית של שמן, על משקל עץ פרי שפירושו עץ העושה פרי (רא"ם), ובמקום אחר קורא אותו שמן זית, לפי שאין המדובר מה שהארץ מגדלת ומשתכחת בהם, אלא שזרין להדליק את הגרות בשמן ולא כל מיני שמן רק שמן זית, כמו פרי עץ פרי הגדל על העץ, ופשוט הוא:

אור החיים

ה. וידעת עס לבבך וגו' (י"א) כוונת הכתוב הוא שישער האדם עם לבו שאין עזב אדם להוכיח וליסר אלא לבנו כי עליו יקפיד צראותו עשות רע מה שאין כן ירגיש לבו צראות בן חצירו עשות רשע, וזה מטבע המוטבע באנוש להרגיש על בנו בעשותו דבר אשר לא יעשה ויקללנו ויכנו מה שלא יעשה כן למי שאינו מקפיד עליו, כמו כן ה' אלהיך (י"ב) מיסרך, פירוש שהגם שהאומות עושים רשע ותועבות לא יקפיד עליהם כמו שמקפיד עליך להיותו אלהיך שנתיחד שם אלהותו עליך ולזה מיסרך על כל דבר אשר לא טוב עשות:

ז. ארץ אשר לא במסכות וגו' (י"ג) פירוש לפי היותו נקי מהעיפוש וכולו נבלע באצרים וקל להתעכל ומצריח האדם, ויש מאכל שאינו ראוי אלא לצריח אבל לחולה יזיקנו ויאבדנו, לזה אמר הכתוב בענין המן ויענך וירעיבך ויאכילך וגו' פירוש ויענך ענוי הדרך, וירעיבך עינוי חסרון המזון, והנה ידוע היא שהמחענה בדרך יאפסו כחותיו כח המצשל וכח העיכול וכשאדם אוכל מאכל קשה קלח להחטכל יזיקנו עד מאוד, גם כשירעב האדם ויאכל כדי שביעה יזיקנו לידו חולי, ועינונו רואות כי יום שמחענה האדם לעח האוכל לא יוכל אוכל ככל אות נפשו, ואמר ויאכלך את המן הכי שבה המאכל שהוא דבר הראוי אפילו למעונה ולרעב מלצד טעם הנרגש שהיה כפיחית בדבש:

אור בהיר

ועור. (מא) ק"ל בשלמא דבר שאינו נראה ואינו נרגש זרין למת לב כדי לידע אותו, אבל יסורים הלא מורגשים הם בלי נתינת לב. (מב) ולא אמר ה' אלקים שדוקא משום שהוא חלקך. (מג) הלא כבר אמר ארץ חטה וגו'.

בה לחמא קי
בה ארעא ו
ומטורהא תפו
ותשבע ותכו
ארעא טבו
יא אסתמר
ית דחלתא ד
קמטר פקודו
די אנא מ
יב דילמא תי
שפירין תבני
וענך יסגנו ו
קה וכל די קה
ותנשי ית ד
אפקה מארץ
עבדותא: טו
רבא ודחיקי
ועקרבין וביו
לית מיא דא
תקיפא: טז

שיש בני אד
כמנהג עניים
ויעני לכן מל
שלא ישביע ט
אמר אשר לו
המיחושים ה
זה עשיר ה
ושניהם אינכ
לא תחסר כל
מזולת הארץ

מד) ומושש שיש

בְּמִסְכַּנְתָּ תֹאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תִחְסַר
 כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרוּל
 וּמְהַרְרִיהָ תַחֲצַב נְחֹשֶׁת: י ואֲכַלְתָּ
 וְשִׁבַּעְתָּ וּבִרְכַתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
 הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ: יא הַשֹּׁמֵר
 לָךְ פְּנֵי־שִׁבְחָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי
 שָׁמַר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקְתָּיו אֲשֶׁר
 אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם: יב פְּנֵי־תֹאכַל וְשִׁבַּעְתָּ
 וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּחְתָּ: יג וּבְקִרְךָ
 וְצֹאנְךָ יִרְבִּין וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכָל
 אֲשֶׁר־לָּךְ יִרְבֶּה: יד וְרָם לְבָבְךָ וְשִׁכַחְתָּ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֶךָ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו הַמּוֹלִיכְךָ
 בַּמִּדְבָּר | הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נְחֹשׁ | שָׂרָף
 וְעִקָּרְב וְצִמְאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מַיִם הַמוֹצִיא
 לָּךְ מַיִם מִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ: טז הַמֵּאֲכִלְךָ מִן

בה לחמא לא תחסר כל מדעם
 בה ארעא די אבניה פרולא
 ומטורהא תפסול נחשא: י ותיכול
 ותשבע ותברך ית יי אלהך על
 ארעא טבתא דיהב לך:
 יא אסתמר לך דילמא תתנשי
 ית דחלתא דיי אלהך בדיל דלא
 למטר פקודוהי ודינוהי וקמוהי
 די אנא מפקדך יומא דין:
 יב דילמא תיכול ותשבע ובחין
 שפירין תבני ותיתב: יג ותורך
 וענה יסגון וכספא ודהבא יסגא
 לך וכל די לך יסגא: יד ורים לך
 ותנשי ית דחלתא דיי אלהך די
 אפקה מארעא דמצרים מבית
 עבדותא: טו דברך במדברא
 רבא ורחיקא אתר חיון קלן
 ועקרבין ובית צחונא אתר די
 לית מיא דאפק לך מיא מטנרא
 תקופא: טז דאוכךך מנא

אור החיים

שים בני אדם שהגם שהם עשירים מהנהגים
 כמנהג עניים לז' סיבות, א' שחושש שמא יחמוטע
 ויעני לכן ממלס לבל יוליא הולאות מרובות, ב'
 שלא ישביע עלמו כדי שלא יראה שהוא עשיר, לזה
 אמר אשר לא במסכנות וגו' שאין מקום זה לז'
 המיחושים הזכר, כי ב' המיחושים יהיו ממלעות
 זה עשיר וזה עניי) וממלעות ההתמוטעות
 ושיניהם אינם בעיר הלז, ונתן טעם לזה באומרו
 לא תחסר כל זה(י) פירוש בשלמא אם העושר בא
 מזולת הארץ זה משחדל ומעשיר וזה אינו משחדל
 ומעני אצל כיון שהעושר בארץ הוא חלוי והמעשיר
 מהארץ מעשיר ונחלקה לכולם בשוה אם כן כולם
 עשירים, גם אין לחוש להתמוטעות כל עת היותם
 בארץ כי ממנה עושר ונכסים והוא אומרו כל זה,
 והזכיר ב' פרטים שהם צרזל ונחושתי) שהם ב'
 דברים הנריכים עיקרים להשמישו אדם, והזכיר
 אחר זה ואכלת וגו'י) פירוש לפי שאין שלימות
 לארץ בהיותה משוּבחת צפירות אם היא חסרת
 דברים הנריכים לישוּב העיר והשמישו בני אדם כי
 ילא השבח להשלים החסר, והלא המלח כמה עובדי

אור בהיר

מד) וחושש שיבואו עליו עניים. מד) מינת זה מיותר, שכמה פעמים אמר ארץ וגם מינת זה. מז) הגם שכבר אמר לא
 תחסר כל זה. מז) הגם שכבר אמר זאת לא במסכנות וגו'.

6

ספר

שדה לית הבקר

על כל הסדרות נ"ך ואגדות הש"ס
ועל יום טוב שבועות

שהיבר ב"ק ארמו"ר הנאון הקדוש המפורסם צדיק יסוד עולם נודע ביהודה וב ישראל גדול
שמו בהסידותו ובענוותנותו, טהרתו ופרישותו, הרביץ תורה בישראל למעלה מיובל שנים,
והעמיד אלפי תלמידים הגונים, עומד כפרץ וגורר נדרים, לוחם מלחמות ה' מאור הגולה,

בקט"ת רבי **שאול בראך** זצוקללה"ה

אב"ד דקה"י קאשווי יע"א

ומלפנים אב"ד קראלי ומאגענדארף

הופיע אורו לראשונה ע"י ק"ז המחבר זי"ע בשנת תרצ"ב
ושנית ע"י אבי מורי זללה"ה נכד המחבר זי"ע בשנת תשל"ד

וכעת נתחדש אורו כמהדורה שלישית ביתר שאת וביתר עז בתיקונים גדולים
על ידי נכד המחבר

נפתלי צבי ברודי

בני ברק

שנת השמיטה תשס"א

שלמדו בצרכות (ל"א) מחנה, דכתיב רק שפתי נעות וקולה לא ישמע (שמואל-א' י"ג). וי"ל דמבואר בצרכות (י"ג) הי' קורא בחורה והגיע זמן המקרא אס כיון לבו ילא, היינו דוקא דדיעבד, כמשמעות לשון ילא, ועיין בשו"ע התניא, אבל לכתחילה זמן תורה לחוד וזמן חפלה לחוד, ולזה אמרו ודברת צם ולא בחפלה.

עקב

→ (רפב) והי' עקב תשמעון. י"ל תשמעון מלשון הבנה, כעין הכתוב (בראשית מ"ב כ"ג) כי שומע יוסף והכתוב (שמואל-א' ב' ט') כי שומע עבדיך. וכבר כתב הרמב"ם שאין שמחה בעולם כהתרת ספיקות. ואמרו חז"ל (מגילה י"ז) אין והי' אלא לשון שמחה. וזה והי' שיהי' שמחה עקב תשמעון [כאשר חזינו], לפי שישיגו בחורה. ומקרא מלא הוא צתהלים (י"ט ט') פקודי ה' ישרים משמחי לב, ואס מבין היטב, מרגיש שהס ישרים. (כב) - וכתיב משלי (ט"ו כ"ג) שמחה לאיש צמענה פיו ודבר צעמו מה טוב, ויומחק דר"ת ג' חיבות אלו והי' עקב תשמעון הס עמו, (כג) שיזכו לומר דבר צעמו.

(רפג) ובירך פרי בטןך וגו' צרוך תהי' מכל העמים לא יהי' בך

(כג) הוא המשך לדבריו, שכונת תשמעון היא שישיגו הבנה בתורה ועי"ז יזכו לשמחה הרמוז בחיבת והי', ומכיון שע"י שמחה יזכה לומר דבר בעתו, היא נרמז זה בר"ת כאן.

אז, שהיא בגימטריא שמנה, חללית, תעסוק צפרנסה, ואז, שמונה שעות תשכיל לעבודת השם, ישנתי אז, שמנה שעות יישן, שכן נצרך לאדם, כמו שכתב הרמב"ם צפרק ד' מהלכות דיעות (הלכה ד'). - ולפי זה אחי שפיר דלא מיקרי שינון אלא אס עוסק בחורה כזמן שעוסק צפרנסמו, שישלש זמנו צפרנסה ולעסק תורה ולשינה.

(רפ) אז י"ל. עפ"י המבואר צמסכת צבנא מליעא (פ"ה) אמר ר' יוחנן כל שהוא תלמיד חכם וצנו תלמיד חכם וצנו צנו תלמיד חכם שוב אין התורה פוסקת מורעו לעולם, שנאמר (ישעי' נ"ט) ואני זאח צריתי וגו' לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, מאי אמר ה', אמר הקב"ה אני ערב לך צדבר זה, מאי מעתה ועד עולם, אמר ר' ירמי' מכאן ואילך התורה מחזרת לאכסניא שלה. - ואחי שפיר שרק אז מקיים ושננתם, אס הוא ושלשחם, דהיינו אס ג' דורות זה אחר זה תלמידי חכמים, שאז התורה לא פוסקת שוב מורעו.

(רפא) ודברת צם. צמדרש הונא צרצנו צחיי (כאן) ודברת צם ולא צתפלה, ופירש עפ"י דרשתם ז"ל (עירובין נ"ד) כי חיים הס למוציאיהם צפה דוקא, ולא צלחשה, וצתפלה הוא להיפק, כמו

(כב) ב' דברים מבאר בפסוק פקודי ה' ישרים, האי שאם הם ישרים בעיניו זה סימן שמבין לימדו (ועי' לעיל צאות נ"צ ירכ"ח ולהלן צאות שה) והב' שאז כשמבין הם משמחי לב.

מאשמו, שכינה, צול יוס צוה פה דהסכים מאחר זכינה.

חז"ל תיקרי לזכות צחשה צמוחו צשנתו צירות. על תיקרי מהר לקיים למודו וננתם שלש

(כא) כ"פ גוסק ג' - יונה

חלק ה.

תַּמִּיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית
 הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה: סֵג וְהָיָה אִם-
 שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי

תִּדְרֶא עֵינֵי דִי אֱלֹהֵךְ בְּהַ
 מְרִשָּׁא דְשָׁתָא וְעַד סוּפָא
 דְשָׁתָא: יג וְהָיָ אִם קִבְּלָא
 תְּקַבְּלוּן קְפֻדֵי דִי אֲנָא קְפֻדָּא

לקט בהיר

רש"י

ובין מישור, ויש זרעים שלרביע דוקא נקעה ולא הר
 (ג"א): (יט) שפירושו שהמטיר אפילו על ארץ שאין שם
 איש ועל מדבר שאין אדם בו: (כ) שהיא עיקר העולם
 וכולם טפלים לו, לזה נא ההשפעה להעיקר והטפלים נהנים
 ומקבלים דרך אגב (ג"א): (כא) כלומר ג' דברים אמר
 הכתוב, שאל"כ מה זה מראשית השנה וגו' הלא אמר תמיד,
 אלא ודאי הכי פירושה תמיד עיני ה' אלהיך זה לראות מה
 היא זריכה (ולאו דוקא גשמים שהרי כבר אמר שה' דורש
 אותה) כמו דבר נחמד על האדם שאינו מסיח דעתו ממנו,
 ואח"כ אמר מראשית השנה פי' הגם שנידון מראשית השנה
 שהוא ראש השנה על כל השנה כמו שמפרש בדיבור הסמוך,
 ואחר כל זה מיותר מה שאמר ועד אחרית שנה ובפרט חייבת
 שנה ולא אמר עד אחריתה, ודאי לומר שאעפ"כ נידון
 בפרטות בכל יום ויום עד אחרית שנה (נח"י), וזה גם כן

דורש, שנאמר (חייב נ"ה כ"ח) להמטיר על ארץ לא
 איש"י, אלא כביכול אינו דורש הלא אוחז"י ועל ידי
 אוחז"י דרישה שדורשה דורש את כל הארצות עמה
 (ספרי): תמיד עיני ה' אלהיך בה. לראות מה היא
 זריכה, ולחדש זה* גזירות"י עתים לטובה ועתים
 לרעה וכו' כדאיתא בראש השנה (י"ג): מרשית
 השנה. מראש השנה נידון מה יבא בסופה (י"ה ח"ג):
 (יג) ויהיה אם שמוע. והיה מוסב על החומר
 למעלה למטר השמים תשחה מים"י (אם שמוע
 תשמעו ונתתי מטר הרבכם ואם לאו ועזר את
 השמים): ויהיה אם שמוע תשמעו. אם תשמעו*
 ציבון"י השמע בחדש (ביב"ה ח"ג), וכן (ה"ט) אם שכח
 השכח אם התחלה לשכוח סופך תשכח כולה שכן
 שינוי נוסחאות: עליה: שמוע

מתחת רוב חמדתה ואהבתה להיות תחת השגחה תמיד, וזה לשון הגמ' ברי"ה: עתים לטובה עתים לרעה (פעמים שהעמים
 הנחמדים לסוף השנה לטובה היא להקל עליה מן הפורענות הנגזר עליה בראש השנה ופעמים שהיא לרעה לפחות מן הטובה
 שפסקו לה - רש"י) עתים לטובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים ברי"ה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהן
 וכו' הקב"ה מורידן בזמן על הארץ הזריכה להן (על השדות על הכרמים ועל הגנות - רש"י) הכל לפי הארץ, עתים לרעה
 כיצד, הרי שהיו ישראל לדיקים גמורים ברי"ה ופסקו עליהם גשמים מרובים לסוף חזרו בהן וכו' הקב"ה מורידן שלא בזמן
 (לפני הזריעה - רש"י) על הארץ שאינה זריכה להן (ביערות ובמדברות - רש"י) עכ"ל הגמ', וכל זה אזהרה ותוכחה היא,
 דעו לכם שאם תעשו רצון הבורא ב"ה אין לך טובה הימנה ולהפך מו"ש רעה היא מאוד (רשב"ם - רמב"ן): (כב)
 כלומר והיה הגשם שאמרתיו רק בתנאי השמיעה, ודייק חייבת והיה, שכלא והיה היינו אומרים אם שמוע תשמעו יהיה בעתו
 ואם לאו יהיה בזמן שיהיה ולאו דוקא בעתו, לזה אמר „והיה“ שאפילו מה שאמרתיו למטר השמים תשחה מים יהיה דוקא
 אם שמוע תשמעו, ואז יהיה ג"כ בעתו, וכן להפך אם לא תשמעו לא תשחה מים למטר השמים אפילו לא תעבדו ע"י,
 ומוסיף שאם וסרתם ועבדתם אז גם ואבדתם מהרה (אלמו'): (כג) פי' דורש הכפל, ו"ל רש"י בסוכה: אם אהה שומע

אור החיים

בזמן שישראל גולים ואין השכינה בתוכם"י) אין שמחה של מנוח"י, והוא אומרו אם שמוע תשמעו
 שבה כל כך לארץ:
 יג. ויהיה אם שמוע וגו'. פירוש והיה לשון שמחה והנאה הוא הדבר אם תהיה (קהלת ז') ולשמחה מה זה טובה, וכפל לומר שמוע

אור בהיר

בסיפא דקרא, שאמר תמיד עיני ה' וכו' ודרשו ז"ל ברי"ה י"ז עתים לטובה ועתים לרעה, ולמה אמר א"כ „אלקין“, ואפשר לומר שזו
 הנוחנת בעבור שהוא אלקין ע"כ דורשו ג"כ לרעה מו"ש, כענין ופושעים יכשלו גם, כלומר ע"י התורה הק' - והרמב"ן הק' פירש ג"כ
 רישא דקרא על דרך זה עיי"ש. (ק"א) פי' בתוך בני ישראל הגם שדרים בארץ, אין זה הארץ אשר ה' דורש אותה. (ק"ב) או

יתבון יומא
 אלהבון ולנ
 כחיב צמגולג
 (ספרי פסוק כ"ג)
 סיהיו עליכס
 פסוק ל"ג): לאו
 צעציל שאהי
 שאקבל שכר
 וסוף הכבוד
 לבבכם. עזו
 (ג) שהתפלה
 די אנתה פלח
 על (כס) שהי
 ליה וגו', וכן
 תפלתו קטורי
 שינוי נוסחאות: בני
 ודאי לדרשה, ופ
 אדם סופנה אל
 ירבו ימיכס וגו'
 השמיעה היא לו
 לבצכס או לעבוד
 השמעו על ד
 (דניאל ז' כ"ו)
 נותן חכמה ל
 אם שמוע פ
 לאהבה וג
 לו
 משחלס בעולו
 וגו' בכל לבצנ
 שנחכוין במאו
 זה אלא תוספ
 והקיים, גם ר
 הוא שמחה באמה
 לומר שמלנד 37

מִצִּיּוֹת אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־

יִתְּבוֹן יוֹמָא דִּין קְמַרְחָם ית יי
אֶתְהִיבֹן וְלִמְפִלָּח קְרַמְוִהי בְּכָל־

בה
זפא
בפא
פקר

לקט בהיר

רש"י

ציון מחור על תלמודך ששמעת, תשמע בחדש, תחכס בו להצין דברים חדשים מתוך דברים ישנים עכ"ל: (כד) מגילה זו אינה נמלא' אללינו, חבל על דאבדין, ומסיק בספרי (משל) לשנים שפגעו זה בזה ולא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמלאו רחוקים זה מזה שני מילין עכ"ל, וכן הוא בירושלמי סוף ברכות, והנמשל הוא שאם הנשפע רוצה לקבל בא המשפיע כנגדו, חבל אם הופך פניו גם המשפיע הופך עלמו ממנו, ועל פי פשוט נוכל לומר שאם בטל אדם מלמודו יום אחד מחמת הצלי הזמן לריך יום אחד עד שגא בחזרה לכלל ישוב הדעת, ועוד יום אחד למלאות החסרון א"כ נעזב הוא ב' ימים (במ"ח): (כה) בו ציוס שאמה קוראו ואמה לומדו, כלומר בכל יום, שאל"כ וכי היום זה אומס, ובספר ד"ד כתב ההכרח שהרי כתיב שמוע תשמעו שפירשנו בו תשמע בחדש א"כ מה זה היום ודאי לדרשה, ופירש"י לעיל בפ' שמע (ו' ו') בשם הספרי לא יהיו צענין כדיטגמא (מלות המלך הצאה במכתב) ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה עכ"ל: (כו) פי' הגם שהכתוב מבעיה לך שגר כאומרו ונחתי מטר וגו' למען ירבו ימיכם וגו' אחס חעשו מאהבה שאינו תלוי בדבר וסוף הכבוד לבא (מ"ל), ולפי"ז אין האהבה תכלית השמיעה, תכלית השמיעה היא לעבדו בכל לבבכם, אלא שהפסיק שמהיה השמיעה והעבודה באהבה, אבל אין זה פשוטו, שהיל"ל לעבדני בכל לבבכם או לעבוד את ה' בכל לבבכם (רא"ם): (כז) וכי יש עבודה בכל (ספרי), אלא זו תפלה שעיקרו כלב, ונקראת עבודה

כתיב צמגילה* (כ"ד) אם תעזבני יום יומים תעזבך (בספרי פסוק כ"ב - ירובי סוף ברכות): מצודה אתכם היום. שיהיו עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ציוס (כ"ה) (בספרי פסוק כ"ג): לאהבה את ה'. בלא תאמר הרי אני לומד בשביל שיהיה עשיר בשביל שהקרה רב בשביל שהקבל שכר, אלא כל מה שהעשור* עשו מאהבה וסוף הכבוד לבא (ספרי - מרים ס"ג): ולעבדו בכל לבבכם. עבודה שהיא כלצ"ו חו היא תפלה (תענית כ"ג) שהתפלה קרויה עבודה שנאמר (דניאל ג' י"ג) אלהך די אנתה פלח ליה כהדירא, וכי יש פולחן בצבאל אלא על (שם) שהיה מתפלל שנאמר (שם י"ה) וכין פתיחן ליה וגו', וכן בדוד הוא אומר (הי קמ"ה ג') הכון תפלתי קטורת לפניך (בספרי): בכל לבבכם ובכל שינוי נוסחאות - במגילת הסידים - במגילת סתרים - שחששה עשר

ן לא
ל ידי
עמה
היא
עמים
שית
ה ה
המור
שמוע
ה את
במעט
ה שכת
ה שכן

אור החיים

תשמעו על דרך אומרים ז"ל (ברכות ג"ה). בפסוק (דניאל ג' כ"א) יהב חכמתא לחכימין שאין הקב"ה ניתן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, והוא אומרו אם שמוע פירוש שיהיה לכם לב שומע, תשמעו: לאהבה וגו' ולעבדו וגו' ונחתי וגו' (ל"ג) פירוש לפי מה שקדם לנו כי שגר מלות אינו משתלם בעולם הזה הודיע הכתוב שאם יאהבו ה' וגו' בכל לבבם וגו' יזכו גם בעולם הזה, והוא מה שנתכוין במאמר ונחתי בתוספת וא"ו להעירך שאין זה אלא תוספת על העיקר שהוא שגר עולם הנלתי והקיים, גם רמז שהגם שהמזונות הוא בכלל דברים

תשמעו על דרך אומרים ז"ל (ברכות ג"ה). בפסוק (דניאל ג' כ"א) יהב חכמתא לחכימין שאין הקב"ה ניתן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, והוא אומרו אם שמוע פירוש שיהיה לכם לב שומע, תשמעו: לאהבה וגו' ולעבדו וגו' ונחתי וגו' (ל"ג) פירוש לפי מה שקדם לנו כי שגר מלות אינו משתלם בעולם הזה הודיע הכתוב שאם יאהבו ה' וגו' בכל לבבם וגו' יזכו גם בעולם הזה, והוא מה שנתכוין במאמר ונחתי בתוספת וא"ו להעירך שאין זה אלא תוספת על העיקר שהוא שגר עולם הנלתי והקיים, גם רמז שהגם שהמזונות הוא בכלל דברים

העמים
הטובה
זרו בהן
לרעה
א בזמן
זה היא,
(כב)
יה צעמו
יה דוקא
לדו ע"ו,
יה שומע

אור בהיר

הוא שמחה בלחם. קי"ג היל"ל אמן, שזה החליל הגזירה. ולא לומר לשון עבר וירך הוא"ו להפכו. קיד"ו וע"ז בא הוא"ו, לומר שמלמד דברים הניקיים בזכות אמן גם הניקיים במזל. קפ"ו וירך לומר ליחיד זה שיאהוב את ה' גם בכל

תשמעו
זה אלא
ס אמר
ר שמוע
לומר שזו
פירש ג"כ
קי"ב אז

נִפְשְׁכֶם יְיָ וְנָתַתִּי מִטֶּר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ
יִוְרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשְׁךָ
וַיִּצְהַרְךָ: טו וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדְךָ

בְּכֹכּוֹן וּבְכָרְךָ נִפְשְׁכֹּן: יד וְאִתָּן
מִטֶּר אֲרָעְכֹן בְּעֵדְנָה בְּכִיר
וְלִקְיִישׁ וְתַכְנוּשׁ עֲבוּרְךָ וְחַמְרְךָ
וּמִשְׁחָרְךָ: טו וְאִתָּן עֵשֶׂב בְּחַקְךָ

רש"י

לקט בהיר

נפשכם. והלא כבר הזהיר (על כך) (ה' ה') ככל לבצק
ובכל נפשך, אלא הזהיר (ליחידים) הזהיר לבצור (כס):
(יד) ונתתי מטר ארצכם. עשיתם מה שעליכם
אף אני אעשה (כס) מה שעלי (כס): בעתו. זלילות
שלא יעריחו אחכם, דבר אחר צעתו זלילי צעות
שהכל מזויין בצתיכם (כפרי - העניית כ"ג): יורדה. היא
רביעה (כס) הנופלה לאחר הזריעה שמורה את הארץ
ואת הזרעים (כפרי - העניית ה'): מלקוש. רביעה
היורדת סמוך לקציר (כפרי) למלאות הצבואה
בקביה (כס), ולבון מלקוש דבר המאוחז, כדמתרגמין
(כפרי - ה' ה') והיה העופים (כס) ללבו לקשיא, דבר אחר
לכך נקראת מלקוש שורדת על המלילות (כס) ועל
הקשין (העניית ה'): ואספת דגנך. אתה תאספנו אל
הצית ולא אויבך (כס) כענין שנאמר (כפרי - ה' ה') אם
אתן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלוהו, ולא כענין
שנאמר (כפרי - ה' ה') והיה אם זרע ישראל וגו' (כפרי):
(טו) ונתתי עשב בשדך. שלא תלעך
להוליכם (כס) צמדצרות (כפרי), דבר אחר שתיכה

שינוי נוסחאות - החוליקה

התפלה לבצק וגו', וחירך שמוהיר שגם תפלה לבצור יהיה ככל לבצכם וכל
נפשכם, וזה ודאי ינחם מה שהשמיט וכל מאדכם, כי מה שייכות ממון לתפלה (כ"ב): (כט) דורש מאומרו מטר
ארצכם שפירושו מטר המגיע לארצכם, כלומר לא אמנע את שלכם כי מאן דהייב חיי יהיב מזוני, אלא שהטא גורם (מ"ל),
ולזה תמצא שלא מנה כאן כל אותן הנרכות שב' בחקתי (ג"א): (ל) הוציא רבינו הכתוב מפשטו מלומר בעמו כשהעולם
נריך למטר, שהלא זאת נכלל בצבואתו מטר ארצכם שפירושו מטר הנרך לארצכם (רא"ם), גם אמר הכתוב יורה ומלקוש
שפירושו זמן הגורך כדלקמן (מ"ל), ועוד אם אינו בזמנו קלה היא ולא נרכה (מהרש"ל), והוציא הד"א לפי שלא אמר
ונתתי מטר ארצכם זלילות מפני שהעת היחזר מוכשר היא לילי צעות, וזאת לבדו לא די שלפעמים היורה והמלקוש באמצע
השבוע דוקא, וזהו ב' בחקתי דלא כתיב יורה ומלקוש לא הביא רבינו דרך הראשון (מ"ל), ועיין עוד מענין זה שם ריש פ'
בחקתי: (לא) הגשם נקרא רביעה, בתיבת ו': אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרך יהודה
דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא היא שנאמר (ישעי' נ"ה) כי כאשר ירד הגשם והשג מן השמים ושמה לא ישוב כי
אם הרוה את הארץ והולידה (כאדם שמוליד - רש"י) והאמיחה עכ"ל הגמ', ותיבת יורה מלשון קוה שבע ממים הפוכו של
צמאה, על דרך כשכ שמה שלמה (במ"ח): (לב) פי' תבואה הטובה והמשונעת כשהקש מלא מן הזרע, וזו נעשה
בימים האחרונים קודם הקצירה על ידי גשמים: (לג) פירושו לאן החלשים והחולים שאינם מתאזנים לזכר וע"י כן מאחרין
הזרעתן, ולפי"ז יהיה לשון ארמי, לזה הביא הד"א (מ"ל): (לד) שיבליס הרכים נקראו מלילות, ולפי"ז מורכבת מב'
תיבות מל - קש מלילות קשין, וזה דוחקו (מ"ל): (לה) ר"ל אין פירושו שאתה בעמך תעבוד ותאסוף, שאין זו נרכה, כי
בנרכה כתיב ועמדו זרים ורעו לאנכם (מ"ל): (לו) ועלה מדין ועמלק וגו' ויחמו עליהם וישחיתו וגו': (לז) להוליק את

בְּעֵרְךָ
טו אִסְתְּמֶר
בְּכֹכּוֹן וְחַמְרְךָ
עֲמִמָּא וְת
רְגִזָּא רִיזָּא
וְרָא יְהִי מִ

גזוז הצבואתך
ואתה מונע
ואינך פוחת
הרי זו צרי
צתוך* המי
לכם. כיון
שלא הצטוו
בביעה שגאו
ולאך ירצו
לבצק ושכחת
כך ועצדתם
החורב הול
אומר* (כ"ה)
בנחלת ה' לל
(כך אמר) כ
קרוב לעצו
אחרים. (כ)
לועק חניו ו
שינוי נוסחאות - טו
וסתם וגו', מ
תוסיף קלה ע
פרשת ראה פי
דבר אחד, משו
ספחתי נא שהו
א"י המחכים ו
אחרים וזלתי, ו
נופל עליו אחר
אלהים המה כי
להדגיש שאין כ
פשוט שפירושו
עיי

Judah Loew ben Bezal el

ספרי חידושי מהר"ל

ספר

חידושי אגדות מהר"ל מפראג

ביאורי וחידושי רוב אגדות ש"ס בבלי

מרבנינו אר"י דבי עלאי ארי שבחבורה ממנו תצא תורה, לו זרוע עם גבורה הוא ניהו גאון מעוזינו אדונינו מורינו הרב רבי יהודה ליוואי בר רבי בצלאל זצלה"ה אשר היה חביון עוזו ואור תורתו בקהל קדש פראג במדינת פיהם.

בעל ספר גיר אר"י עה"ת, גבורת ה', תפארת ישראל, נצח ישראל, נתיבות עולם, דרך חיים, באר הגולה, גיר אר"י חדושי גפ"ת, אור חוש, דרשות מהר"ל, הגות מהר"ל.

יו"ל מתוך כתבי"דה, ערוך ומסודר בסדר הש"ס ומשובץ במראי מקומות הפסוקים ומאמרי חז"ל וציונים לשאר ספרי רבינו ומפתחות למאמרי המסכתות החסרות בכת"י, המובאים ומבוארים ביתר ספרי רבינו ע"י חי"ל האניג ובניו

חלק שני

נדרים נזיר סוטה גיטין קידושין

יודאיקא פרעסס, אינק.

ניו יארק • השכ"ט

שלהם ולכך היו מדקדקים
שלא [יבלו] שלא הי' להם
פרנסתם בריוח. אתא
אליהו וקם אפתחא
[דמערתא וכו'] דמית קטר ובטל גזירות. שלא יהיה
הקטר הבא מחזיק בגזירה. ודבר זה הגיד לו אליהו
ונתן לו ידיעה זאת שבטלה גזירת הקטר. חזרו
[למערתכם] פירוש שלא יהיו מפורסמים כמו שאר
בריות. דהוי מחי ר"א [הוי מסי] ר"ש מפני שהזקינים
נמצא בהם הרחמים יותר ממה שנמצא בבחורים שיש
בהם מדת הדין.

← **שלם** בגופו וכו'. פירוש (שם). ויבא יעקב שלם ואמר
שהיה השגחת הש"י רב שלם בגופו שלם בממונו
עליו בכל הדברים אשר
שייכים אל האדם דהיינו

גופו וממונו ושכלו היא תורתו. ואלו ג' דברים הם
כל החלקים השייכים אל האדם, אשר נזכרו [בכתוב]
(דברים ו') בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. ואין
חלק אחר שייך לאדם יותר מאלו ג' חלקים, כי
האדם יש לו גוף וממון ותורה ודבר זה מבואר מאוד.

מטבע תקן להם. פי' ג' (שם). ויחן את פני העיר אמר
מחלוקת אלו חכמים, רב מטבע תקן להם ושמאל
למ"ד מטבע תקן להם אמר שיוקים תקן להם ור'
המטבע אינו דבר טבעי ייחון אמר מרחצאות תקן
רק הוא דבר נמוס להם.
המדינה, ודבר כזה שייך

לחכם לתקן כלומר דברים נמוסים כמו מטבע שאין
מטבע דבר טבעי. ואין הכונה פה על דבר מטבע
בלבד רק כמו מטבע ודברים כיוצא בו שהם ענינים
נמוסים שהם תקן המדינה, והוא נקרא דת נמוסית
דברים אלו היה מתקן. ושמאל סבר שווקים תקן
להם כי השווקים הם תקון המדינה ג"כ, ואינו דבר
נמוס לגמרי כמו שהוא מטבע שהוא דבר נמוסי
לגמרי, שהרי אין הכסף יותר חשוב בשביל הצורה
שעליו אלא שכך הסכימו שצורה זאת תהיה עובר
[לסוהר] ולא צורה אחרת, ולפיכך המטבע הוא דבר
הסכמי וזה וכיוצא בזה היה מתקן. והוסיף שמואל
שווקים שהוא אינו הסכמי כל כך רק הוא לפי הטבע
ג"כ, כי מה שמוכרין שם מוזנות ופרנסה הוא דבר
טבעי. אבל מה [שתקן] שיהיה יום זה יומא דשוקא
[וכך וכך יהיה ענין השוק] הוא דבר הסכמי. והנה
השווקים הם קצת לפי הטבע וקצת לפי ההסכמה
בלבד, ור"ל כמו דבר זה וכיוצא בזה וכו' תקן להם

ודבר זה נקרא דת קרוב אל הנמוס. והוסיף רבי יוחנן
מרחצאות תקן להם, והמרחץ הוא דבר טבעי לגמרי
ור"ל כזה וכיוצא בזה [טבעי] לגמרי היה מתקן וזה
נקראת דת טבעית, עד שתקן כל הדברים אשר ראוי
לתקן לעיר שצריך לתקן. דברים שהם הסכמיים [וגם]
דברים שהם קרובים אל הטבע וקרובים אל ההסכמה
כמו שווקים, וכן דברים שהם טבעיים [לגמרי] ושלשה
דתות היה מתקן להם דת נמוסי ודת קרוב אל הנמוס
ודת טבעית לגמרי.

עביד איהו נמי הכי. (שם). רבי שמעון בן יוחאי
פירוש שקצץ תורמסי
שצריכות לשומרן בטהרה
להודיע כי טהור הוא
מלטמא, ולהודיע שסמך
על כן שקצץ ג"כ תורמסי
תרומה. ומפרש כל היכי
דהוי קשי טהריה דהא
ודאי טומאה שם היה
ואפילו במקום שקצץ בן
זכאי תורמסי תרומה אפי'
היכא דרפי צייני' אבל במקום שהיה כאן חזקה ולא
רפי ארעא הוי מוקי ליה אחזקה דלא אתרע ובמקום
דהוי רפי אתרע ולא הוי מוקי אחזקה כך יראה. /

ועשה אותו גל עצמות. ל"ד ע"א. יתב ביה עיניה
פירוש [מיתה פתאמית] ונה נפשיה נתן בו עיניו
וזה נקרא גל של עצמות ועשאי גל של עצמות.
כאלו היה נשרף ונעשה

גל עצמות, אבל גבי [לעיל] קאמר נח נפשיה בלבד
שלא היה מיתה [פתאומית] כאלו היה נשרף.

פרק במה בהמה

ונעשה לו לו נס (ג"ג ע"ב). הנו רבנן מעשה
ונפתחו לו שתי דדין
כו', המאמר הזה יסבול
לפרש אותו כפשוטו,
דהא אמרינן [חולין ק"ד
א'] המבשל במי חלב
פטור, ומה יש לך
ללמוד דיש חלב לזכר.
ומכל מקום קצת יש ראי'
מה שלא הזכיר בשמו מי
שנעשה לו הנס הזה, נר'
לומר שלא היה נס זה
גשמי רק היה מופשט מן הגשמי שכאשר מתה אשתו

ונפתחו שתי דדיו והניק
ענינו מסודרים מושכל
אשתו היה נעשה לו נס ב
כשתי דדי אשתו והניק ;
במורגש לגמרי. [כי] לפ
בסדר המושכל לא נמצא
הגשמי שאי אפשר שימצא
מכל מקום הנס הוא מועיל
שהרי אמרו ז"ל [יומא י'
לו פת בסלו למי שאין י
ואין גופו נזון, רק שנח
אליו המזון אע"ג שאין נ'
בעצמו כאשר יש לו מ
בפעל דבר זה הוא כחו
מזון מסודר אליו במוט
מזונות השייכים לתינוק
לתינוק דוקא אע"ג שלא
השייכים לו ובוזה נראה
הבן, אע"ג שלא היה לו
שמניקה בנה ודבר זה
בראשית בסדר המושכל
אשה]. [וע"ז אמר שנעשד
כשני דדי אשה, וגם זה כ
זה במורגש, הוי הדבר
/ **אמנם** נראה כי הבריו
האדם דבר גדוי
אין שם דד עליו כלל, וע
לענין הנס היוצא מן הטב
כדדי אשה, ודבר זה במו
בטבע לגמרי, ולכך לא נ
ומדבר זה יש לך ללמוד
[כי דדי הזכר] יש עליהם
מופלג ועמוק, וזה כי ז
שכמו [שהאשה הוציאה]
וכך ראוי להיות מאתה.
מאתו מציאות הבן וכך ה
[רק] שהאשה מוציאה ג
במוחש ולכך הדדים ג
[האיש] נותן רק הרע ;
על ידי עביר והולדה [של
מניקים כמו דדי אשה, ר
נעשה לו נס נפתחו דדי
ההנקה בפעל בסדר
וקאמר רב יוסף כמה
גדול כזה דהיינו

כֹּל־אֲתִירָא לְבֵיתָהּ מְשֻׁלָּג כִּי כָל־בֵּיתָהּ
 לְבֹשׂ שָׁנִים: כַּבְּמַרְבָּדִים עֲשֵׂתָהּ־לָהּ עֵשׂ
 וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה: דַּבְּנֹדַע בְּשָׁעִים בְּעֵלָה
 בְּשִׁבְתָּהּ עִם־זִקְנֵי־אַרְץ: כִּד סְדִין עֲשֵׂתָהּ וְתִמְכֹּר

כֹּל־אֲתִירָא לְבֵיתָהּ מְשֻׁלָּג
 מִן תִּלְגָּא מְטוּל דְּכוּלָּהוּן
 בְּנֵי בֵיתָהּ לְכִישִׁין הוּוּ
 זְהוּרִיתָא: כַּבְּתִשְׁוִיתָא
 עֲבַדְתָּ לָהּ בּוּצָא
 וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה: כַּנִּדְעֵי
 הָוָה בֵּינָת מְדִינָתָא

בְּעֵלָה פֶּדַר יְתִיב הוּא עִם סְבִי אֲרָעָא: כִּד פִּתְגָמָא עֲבַדְתָּ וּזְבַנְתָּ וּזְנַנְתָּא יְהִבִית לְכַנְעֵנְתָּא:
 רש"י

(כא) לא תירא לביתה. לנני צימה: משלג. מנייה: לבוש שנים. נגדי לנעונין: (כב) מרבדים. מנעות
 נאות למיטה, כמו מרנדים נדמתי (לעיל ז טו): (כג) נודע בשערים בעלה. ניכר הוא בין חזיריו, מפני

מצודת דוד

מצודת ציון

(כא) לא תירא. לא תפחד בעבור אנשי ביתה
 מקרירות השלג, כי כל אחד מאנשי ביתה מלובש
 במלבוש צבוע תולעת שני, כי צבע השני שהוא
 אדום טבעו לחמם מאוד: (כב) מרבדים. מצעות נאות
 עשתה לעצמה, ולובשת מלבושי שש וארגמן אשר
 שעשתה לבעלה הוא נודע וניכר בין חזיריו, בעת
 יושב עמהם בשערים מקום ישיבת הזקנים והחשובים, כמו
 שנאמר (דברים כה ז) ועלתה יבמתו השערה: (כד) סדין וגו'. מלבד מה שעשתה לצרכה עשתה למכור לתגרים:

אבן עזרא

לביתה. בניה, כלומר לא תירא משלג היורד על
 הארץ, כי כל אחד מביתה לבוש מתולעת שני, או

מדרשי חז"ל

ותקחהו, זו מערת המכפלה שנקברה בו. מפרי כפיה נטעה
 כרם, שנאמר: ויטע אשל. חגרה בעוז מותניה ותאמץ
 זרועותיה, כשבאו המלאכים לבשרה, מיד חגרה בעוז
 מותניה, שאמר לה אברהם מהרי שלש סאים. טעמה כי
 טוב סחרה, ותאמר מי מילל לאברהם. לא יכבה בלילה
 נרה, אימתי, ויחלק עליהם לילה. (שם).

(כא) לא תירא לביתה משלג וגו'. אימת, כשהראה לו
 גיהנם, בשרו שאין אחד מבניה יורד לתוכה. כי כל
 ביתה לבוש שנים, שבת ומילה. מרבדים עשתה לה,
 אימתי, כשאמר לה איה שרה אשתך, אמרו לה מבושרת
 את שאת יולדת בנים, ומהם יוצאים כהנים גדולים
 משמשים באהל מועד. שש וארגמן לבושה שניא: תכלת
 וארגמן. נודע בשערים בעלה, כשמתה שרה קפצה זקנה
 על אברהם שניא: ואברהם זקן. (תנחומא).

אשת חיל. זו תורה. ורחוק מפנינים, שהיתה לפני ולפנים
 וזכה משה והורידה לישראל. ושלל לא יחסר, שלא היה
 חסר דבר ממנה. דבר אחר: אשת חיל מי ימצא. אמרו,
 מעשה היה ברכי מאיר שהיה יושב במנחה בשבת ודורש,
 ומתו שני בניו. מה עשתה אמן, הניחה שניהם על המטה
 ופירשה סדין עליהם. במוצאי שבת בא ר"מ מבית המדרש,
 אמר לה היכן שני בני, אמרה לו לבית המדרש הלכו,
 אמר לה צפיתי בבית המדרש ולא ראיתים. נתנה לו כוס של
 הברלה והבדיל, וחזרו ואמר לה היכן שני בני, אמרה לו
 פעמים שהלכו למקום פלוני, ועכשיו הם באים. הקריבה
 לפניו לאכול, לאחר שאכל אמרה לו רבי, שאלה יש לי

(כד) סדין עשתה ותמכר. המצפה לשכר אשתו וריתים,
 אינו רואה סימן ברכה לעולם. שכר אשתו מתקולתא,
 ריחייא אגרתא. אבל עבדה ומזכנה אישחבחתי משחבתי בה

כה עושנא
 לְבוּשָׁה וְגַחְכָּא בְּיוֹן
 אַחְרִיתָא: כּוּפּוּמָה פְּתוּ
 בְּחֻכְמָתָא וְנִימוּן
 דְּחֻסְדָּא עַל לִישָׁן
 כּוּוּגְלוֹן אַרְחָתָא דְּכִיּוּ
 וְלַחְמָא חֻכְיִנְנוּת
 אַכְּלָא: כַּחֲקֻמוּ בְּנוּ
 וְיִהְיוּ לָהּ טוֹבָא בְּנֵי

מלנשיו שהס נאיש: (כד) י
 אחרון. ציט מומה נפט
 כל ימיה על יוס מיתמה

מצודו

והגור. הגורה ואזור: לבנע
 (נלשית למ ט: כז) צופיה. ע
 וטובים (לעיל טו ג): כח) קמו
 כמו קום נא שבה (נלשית כ

רוצה לומר מלמדת ומזורר
 בצניעות וביראת ה': ולחם
 תמהר בה וחזרת למלאכת

בעלה עמהם בעבורה: י
 נכבדי ארץ (ישעיה כג ה
 וההדר לובשת: ליום א
 לעמוד, משחקת ואינה מפ

קרא, דכתיב: סדין עשו
 (כה) עוז והדר לבושה וג
 רשב"י שיצא לחוץ לאר
 רואים אותו ורוצים לצאת לה
 לבקעה שעל פני העיר, והת
 הבקעה דינרי זהב. אמר לו
 אלא היו יודעין שכל מי ע
 הבא הוא נוטל, שאין מתן
 שנאמר: וחשק לי

(כו) פיה פתחה בחכמה וז
 זה, לא אמרו אלא כו
 עולמים ואמר שירה, דר במי
 העולם ואמר שירה. יגק נ
 במפתח של רשעים ואמר ש
 שירה.

ותורת חסד על לשונה.
 תורה שאינה של חסד, אלא
 חסד, שלא לשמה זו היא

20

עיונים רצב פרשת דף קג ע"א ק"ג ע"ב וירא

ותתאי לא יכלין לאתדבקא עד דכלהו אמרין וכל העליונים והתחתונים לא יכולים להדבק בו עד שאומרים יחזקאל ג' ברוך כבוד ה' ממקומו. תתאי אמרי דאיהו לעילא תחתונים אומרים שהוא למעלה דכתיב תהלים קי"ג על השמים כבודו. עלאי אמרי דאיהו לתתא עליונים אומרים שהוא למטה דכתיב שם ג"ז על כל הארץ כבודך, עד דכלהו עלאי ותתאי אמרי עד שכולם עליונים ותחתונים אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו, בגין דלא אתידע ולא הוה מאן דיכיל לקיימא ביה כיון שאינו ידוע ואין מי שיכול לעמוד בו ואת אמרת נודע בשערים בעלה. אלא ודאי נודע בשערים בעלה דא קב"ה זה הקב"ה דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא שהוא נודע ומושג לפי מה שכל אחד משער בלבו כפי שיכול להשיג ברוח חכמתו ולפום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה ולפי מה שמשער בלבו, כך נודע בלבו. ובגין כך נודע בשערים באינון שערים. אבל דאתידע כדקא יאות לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולמנדע ליה אבל שיהיה ידוע

כדאוי, אין מי שיכול לדעת ולהשיג אותו.

רבי שמעון אמר נודע בשערים בעלה. מאן שערים, כד"א תהלים כ"ד שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ובגין אלו שערים דאינון דרגין עלאין ובגלל השערים שהם מדרגות עליונות בגינייהו אתידע קב"ה בגללם נודע הקב"ה ואי לא, לא יכלין לאתדבקא ביה ואלמלא הם לא היה אפשר לדבוק בו. ת"ח דהא נשמתא דב"ג לאו איהו מאן דיכיל למנדע לה נשמתו של האדם אין מי שיכול לדעת אותה אלא

זיווג הנשיקין וזיווג היסודות דע, כי ביה יש ג' מיני נשיאות. והוא כי כאשר הו"נ מודווגין יחד זיווג היסודות, זה נתון מ"ד זה נתנת מ"ג. אך קודם לזיווג היסודות יש זיווג הנשיקין שהוא פנימי ועליון יותר. ויש נשיקין בח' הכורא ונשיקין בח' נוקבא, וד"ש ישקני מנשיקות פיהו כי הם ר' נשיקין שהם ר' אותיות אהב"ה שהם ב' של הזכר שנכללו בשנים של הנוקבא. והפירוש הוא, כי בכל נשיקין יש הכל הפה היוצא בן הריאה אל הגרון. נמצא כי כוחם הוא מהותי. והענין הוא כי מן האור שנמשך מהג"ר אל הנוף אל ה"ת, קודם שיכנסו בתוך הו"ת אותם האורות יוצאים דרך הפה לחוץ כבוד הכל, וכנגדם ז' תיבות כפסוק ישקני וכו'. והנשיקין הם כפולים בזה ובה ולכן מרבים על ר' רוחין. אבל המ"ג הוא רק אחד לנוקבא ואחד לזכר. והנשיקין מתערבים זה בזה. וג' צדיקים היו בעולם שבאים בג' בחינות אלו והם: בנימין, יצחק, הנביא, ואפשר שאחרים רבים יהיו דוגמתם, אבל אלו הם השרש לכלם. ושם כמסיד לבאר בארוכה ענין בנימין, ואנהנו נקצרו ונבוא לבאר ענין הנשיקין.

הלא ידעת כי קודם שאדם מודווג עם אשתו הוא מתחבקה ומנשקה. אמנם סוד זיווג הנשיקין הוא סוד הזיווג העליון יותר מזיווג היסודות שהוא התמימי, כי הג"ר שבאדם מודווגין עם הג"ר שבאשתו. ואמנם הזיווג העליון אינו ממש כמו התחתון, כי התחתון הוא גופא ממש מוציא טיפת זרע וכפרט מ"ש כי טיפת החסדים שהאדם מוריע אינה נמשכת ממנו הדעת עצמו רק כי אותה התפשטות של ה"ח המתפשטים ב"ק. נמצא שיעקר הזיווג התחתון הוא מהותי ואילו זיווג הנשיקין הוא מהג"ר. והענין הוא כי הו"ב ד"א דוגמת א"א מודווגים בסיום הג"ר ע"י הדעת שביניהם המזווגים ומהכרם. והחיבור הזה תוך הו"א הוא בתוך הפה כי החיך הוא בח' החכמה והגרון הוא בח' הבינה והלשון הוא בח' הדעת המזווגים ושם מודווגים בזיווג הנשיקין. אמנם, אע"פ שיש שם זיווג זכר ונקבה, עכ"ל הם נחשבים לאחד כי הכל נעשה ב"א עצמו. ולכן קרא לזיווג היסודות גופא גופא, ולזיווג הנשיקין רוחא ברוחא. כי הטיפה היוצאת מהזיווג הזה הוא רוחניות סוד ההכל היוצא מהפה.

ומה שאמרנו שבזיווג הנשיקין יש שתי בחינות הענין הוא כי כאשר האיש מנשק את אשתו, היא גם מנשקת אותו ולכן נחשב לזיווג כפול. מה שא"כ בזיווג היסודות שהוא החידי מחובר לנקבה ולא מהנקבה לזכר. נמצא כי בנשיקות האדם יש ב' בחינות. א. ההכל עצמו הנמשך ע"י הנשיקה והוא שורש הכל עצמו. ב. מה שנדעב בהכל הנקבה ונעשה בו שורש הנקבה. ודע"ל יש ב' רוחין מנשיקות הנקבה לזכר, כי כשנושק האדם בחוכה נשאר בו שורש הכל של אותה נשיקה וגם יש בו הכל דנשיקה שניתן מפי הנוקבא אליו. וכו' יש בנשיקא שורש הכל שלה וגם

ידיד ביאור המאמר נפש

עולמות ב"ע, בין שנפרש מקום הסנהדרין. בין שנפרש מקום כניסת העולמות, לכולם אי אפשר לומר נודע, שאפילו שיווד בהם אינו מתגלה להם אחר שנתעלה כל כך. מהא"ג. אלא ודאי נודע בשערים בעלה דא קב"ה זה הקב"ה דאיהו אתידע ואתדבק וכו'.

רבי שמעון אמר וכו' מאן שערים, כד"א שאו שערים ראשיכם ובגלל השערים שהם המדרגות העליונות, עשר הספירות שכלל עולם בגינייהו אתידע קב"ה בגללם נודע הקב"ה. והענין הוא כמו שנראה להלן, כשם שכת ויכולת הנשמה באים לידי גילוי באברי הגוף, כך הדרך היחידה להשגה במציאות ה' ודרך הנהגת העולמות היא ע"י הספירות ואי לא כיון שאם לא היה מאציל את הספירות לא יכלין לאתדבקא ביה לא היה אפשר לדבוק בו. וז"ל המקדש מלך: קב"ה אסתלק ביקריה וכו'. פירוש הוא הא"ס ב"ה שהוא נעלם ואין מי שישגיחו. ולכך מקשה היכי אמר קרא נודע בשערים בעלה. ותיריך מאי בשערים, בשיעורים לפום מאי דמשער כל אחד בליבו. ור"ש תירץ בשערים, פירוש בספירותיו ית' שהא"ס אין לו שם ולא שום השגה אלא ע"י ספירותיו. וז"ש טמיר וגניז מכולא אבל וכו'. עכ"ל.

ת"ח דהא נשמתא דב"ג מוסיף להסביר שלאדם הגשמי ואף לא לנבראים העליונים כמו המלאכים, אין אפשרות כלל להשיג את מהותו של הבורא יתברך ומוכיח זאת מהנשמה. שהרי את מהות הנשמה לאו איהו מאן דיכיל למנדע לה נשמתו של האדם אין מי שיכול לדעת אותה, ר"ל לדעת את מהותה. וכל מה שמתגלה לנו כענין הנשמה הוא בגין אלן

עצם מהותו. ומסביר מדוע אי אפשר בגין דאיהו גניז כיון שהקב"ה גנוז, מצד הבינה וסתים וסתום, מצד החכמה ואסתלק לעילא ועלה למעלה למעלה מצד הכתר וכלהו עלאי ותתאי וכולם, עליונים ותחתונים. וז"ל אור החמה: רצה לתת לו יתברך עוד העלם דלא מבעי השגה בחכמתו וכ"ש בו עצמו, אלא אפילו ידיעת מקום משכנו לא ידעו. והענין כי ענייני ההשגחות והנהגות רבות מאד משתנות בעליונים ובתחתונים וכולם כרגע אחד למעלה ולמטה. ולכן תתאי כל הנמצאים בעולמות ב"ע אמרי דאיהו לעילא אומרים שהוא למעלה, שכיון שרואים ההנהגות משתנות למטה, אומרים כדאי המנהיג הגדול מנהיג ומניע כל זה מלמעלה וממכון שבתו משניה לכל אלו הפרטים. ואילו עלאי הנמצאים בעולם האצילות אמרי דאיהו לתתא אומרים שהוא למטה שכיון ששינוי הנהגות ותגבורת הכחות למעלה הוא מצד התחתונים כפי מעשיהם, אומרים ודאי שהוא למטה ומתחת ורועות עולם, ומשם שולה ברכתו אלינו עד דכלהו עלאי ותתאי אמרי עד שכולם עליונים ותחתונים אומרים, ר"ל שאלו ואלו צודקים בדבריהם ואומרים איך שיהיה ברוך כבוד ה' ממקומו יהולל וישובת כבוד ה' ממקומו, מאותו מקום שהוא כישגיה, ולהיותו משיגה לתחתונים מהעליונים ומשיגיה לעליונים מצד מעשה התחתונים, נמצא שמקומו למעלה ולמטה ולכך כוללים יחד בשכמל"ו. ולאחר כל זה אתה משבח את הקב"ה ואת אמרת נודע בשערים בעלה כלומר, לאיזה פירוש שנפרש מלת בשערים, לא יצדק להולמו בין שנפרש שערים מלשון בכל שערך עיירות דהיינו

21

רוד, הוא
ף שדוד
נה, מ"מ
א זו י"ל
תם הוא
רץ אלא
י שאינה

נו לארץ
אכ הם
ה יותר

זועלתם,
צל חכם
שה, אך
ר הגדול
זכם וכז'
הן אצלו
י שאינה
ה התינה
על עצמו
כס עליו
הציבור
לפני כל
ציבור,
א תפלת
משא"כ
ת תפלת
:

א תקשו
ה דקדק
העתידי,
שאינ זה
וכמ"ש
או טבע
קודם
אן ציווי

ברכות
ישוב בין

שני מפתחי הלב, ומהלשון שני מפתחי הלב משמע ששני פתחים יש ללב והם פתוחים, כי ידועים דברי רש"י זכאים (ג"ה): ההפרש בין פתח לדלת, שפתח נקרא החלול שפתוח, ודלת נקרא זה שסותם ואוטם את החלל. ונראה ששני פתחים אלו הם לשני חללי הלב, חלל הימין וחלל השמאל. חלל הימין מלא רוח והוא כלי לקבל את הוראת רוח השכל, והחלל השמאלי מלא דם הוא כלי לקבל את רגש המדות ולהבת אש דת. אך יצה"ר יושב בין שני הפתחים ומכניס בהם את ההיפוך, ובוה תלוי מלחמת האדם כל ימיו, פעם בפתח חלל הימין ופעם בפתח חלל השמאל. ונראה שזה כפל הלשון (תהלים נ"א ז) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, בעוון חוללתי זה גורם הכנסת יצה"ר בחלל הימין, ובחטא יחמתני אמי הוא גורם הכנסת יצה"ר בחלל השמאל, ומ"מ עדיין הלב פתוח, וביד האדם לנטותו לכאן או לכאן:

אך עוד יש כחות רעים שהאדם מושך אותם עליו בעוונותיו, והם אוטמים וסותמים את הלב, ואינם מניחים שתיכנס בו הארת קדושה, וזהו שאמרו ז"ל (יומא ל"ט). עבירה מטמטמת לבו של אדם, ופירש"י אוטמת וסותמת את הלב מכל חכמה, ונראה שזה נקרא ערלת הלב, כי ערלת לבכסם פירש"י אוטם לבכסם וכיסויו, כי ערלה הפירוש בכל מקום לשון אוטם כברש"י (ויקרא י"ט כ"ג), וכן פירש"י (חבוקק ב' ט"ז) כל ערלה לשון אוטם הוא, כי יצה"ר שמתולדה איננו סותם את פתחי הלב, אלא יושב בין שני מפתחי הלב ולא בתוך מפתחיו, אבל הטמטום שע"י עבירות הוא ערלה ומכסה את פתחי הלב, ואפילו אם האדם רוצה להכניס בו הארות קדושות אינו יכול להגיע בעומק לבו עד שיסלק מקודם את הערלה ויקרע סגור הלב ע"י תשובה ושבירת הלב, ובלתי זה הוא רק מקופיא ולא מקיבעא:

ומ"מ יצה"ר באשר הוא מתולדה ואין בו תפיסת יד האדם, יש בו כח גדול אשר אי אפשר לאדם להסירו לגמרי [וזולת בני העלי' שהמה מועטין כהאבות הקדושים ורוד

המע"ה), אבל כחות החיצונים הנקראים ערלת הלב הנמשכים על האדם ע"י עבירות, לעומת שבאו כן ילכו, וכמו שבאו ע"י האדם מעצמו כן ילכו ממנו ע"י האדם מעצמו בתשובה כנ"ל עד שישובו כלא היו:

ומעתה הכתובים מבוארים, כי בפי נצבים מדבר מיצה"ר שמתולדה, ותדע שאין כתוב שם לשון ערלת הלב, כי אינו אוטם וסותם את מפתחי הלב כנ"ל, וזה באשר איננו בא ע"י תפיסת יד האדם אין כח ביד האדם להסירו לגמרי אלא לעתיד ע"י השי"ת בכבודו ובעצמו, וזה שכתוב ומל ה"א את לבבך, אבל בכאן שהוא ערלת לבכסם מדבר מכחות החיצונים הנמשכים ע"י עבירות שיש כח ביד האדם להסירו כתיב בו ציווי ומלתם את ערלת לבכסם:

שנת תרפ"א

המפרשים דקדקו למה לא נאמר בפרשת והי' אם שמוע ובכל מאדכם כענין שנאמר בפרשת שמע, וכמה תירוצים נאמרו בזה, ונראה עוד לומר דהנה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך פירש מהר"ל ששלשה אלו מקבילים לגוף ונפש ושכל, והנה ענין ציבור הוא להיות כולם כאיש אחד, וע"כ יש בקרבנות הציבור מה שאין בקרבנות השותפים ואין השותפין מביאין מנחה משום דכתיב בה נפש דמשמע יחיד, ומ"מ איתא בציבור כי התאחדות הציבור להיות נעשים כאיש אחד, ונראה דהתאחדות זו איננה בשכל, כי אין דעתם של בני אדם שוות, ובזוה"ק (ח"א ק"ג): גודע בשערים בעלה כל חד לפום מה דמשער בלבי, וכן מצינו בעוה"ב (שבת קנ"ב), כל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו, אף שיש חבורות חבורות של צדיקים כמפורש במדרשים ובזוה"ק, היינו מצד בחינת הלב והנפש שבוה שייך חיבור והתאחדות, שכל ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהן שבשמים, וגם בבחינת הגוף שייך חיבור, ולזה מסוגלים ארץ ישראל וביהמ"ק שכולם מתאחדים אף בגופם, אבל בבחינת השכל אין שייך חיבור שכל אחד דעתו לעצמו, וע"כ מצד השכל כל צדיק וצדיק

נותנין לו מדור לפי כבודו. וע"כ בפרשת שמע שבלשון יחיד נאמרה שייך לומר בכל מאדך שהוא כנגד השכל. אבל בפרשת והי' אם שמוע שהיא אזהרה לציבור ככרש"י, וציבור איננו מצד השכל, ע"כ לא יצדק לומר בכל מאדכם

כנגד השכל שהרי מצד השכל אינו נקרא ציבור : ומכאן לימוד לאדם שבמצוות השכל אינו יוצא בהסתפחות לציבור, אלא כל חד וחד לנפשי, וזוהו נסתעף שבעוה"ב כל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו.

פרשת ראה

שנת תר"ע

במד"ר (פ' ד' סי' ד') שמור תשמרון וגו', מהו את כל המצוה הזאת, אמר ר' לוי זו קריאת שמע, רבנן אמרי זו השבת שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה :

הנה ק"ש היא קבלת עול מלכות שמים באהבה וצריכה כוונת הלב, והיינו שמסלק את עצמו מכל עניני עוה"ז והמדת שעשועיו רק לדבק א"ע באהבת השי"ת. ובאמת זו כלל התורה, כי כל מצוות התורה הן עצות מרחוק לדבק א"ע לשמים כמ"ש הוזה"ק תרי"ג מצוות הן תרי"ג עיטין דאורייתא, היינו שהכל הוא עצה לבוא אל התכלית, והתכלית היא הדביקות, וזו דביקות ממטה למעלה. וז"ש כל המצוה הזאת זו ק"ש שענינה הוא כלל כל המצוות כולן, והד אמר זו שבת ששבת היא קביעא וקיימא, והקדושה באה מלמעלה למטה והאדם צריך להשתדל רק שיהי' כלי מוכשר לקבל, והוא כעין כלל כל המצוות כולן, שיקדש אדם את כל רמ"ח אבריו ע"י רמ"ח מ"ע להיות כלי לשרות עליו שם ה' :

וז"ש במדרש ששבת היא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, שתכלית כולן היא להשיג קדושה מלמעלה למטה, וכעין זה היא שבת, וזה הוא עיקר מחלוקתם דר' לוי סובר דעיקר התכלית הוא להיות האדם דבוק בשם השי"ת, ורבנן סברי דעיקר התכלית הוא מה שנותנין לו מן השמים :

עוד שם במדרש, כי אם שמור תשמרון אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלו בנר, הנפש דכתיב נר ה' נשמת אדם, והתורה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, אמר הקב"ה

לאדם הזה נרי בידך ונרך בידי וכו', אם שמרת את נרי אני משמר את נרך :

הנה הנפש היא בדוגמת הנר, שהוא כדי לקבל את השמן, והשמן נמשך אחר הפתילה, והאור נתלה בפתילה, וכדוגמת זה היא הנפש, שהנפש הצומחת נתלית על אד הדם, והנפש החיונית על הצומחת, והנפש ברות, והנשמה מקבלת אור מזיו השכינה, נמצא שע"י ההרכבה והתלויות זו בזו יכול אף הגוף לשאוב חיים ממקור החיים ע"י הנשמה, וזה הוא נר מלמטה למעלה, וזהו נרך בידי, ולהיפוך מזה היא התורה, שהתורה בשרשה היא רמה ונשאה וגבוהה מאוד, ואורייתא וקוב"ה כולא חד, רק ע"י מסכים וצמצומים בכל עולם ועולם יותר ויותר וכל עולם נתלה בעולם שלמעלה הימנו, ובכל עולם מתלבשת התורה בענינים השייכים לזה העולם, עד שבוה העולם מתלבשת התורה בענינים השייכים לזה העולם, דיני שור ובור וכו', וכאשר אדם משמר את התורה בעוה"ז ולומד לשמה מגיע הדבר עד למעלה למעלה ונמצא האדם משפיע בתורה, כמו שביאר הרב זצ"ל מלאדי בסידור בדרושים להתונה, והכל ע"י תליות עולם בעולם, יש כח ביד האדם למטה, שגם התורה מלמעלה תקבל תועלת מלימוד האדם למטה, והוא ג"כ כדמיון נר ונפש, רק הוא להיפוך שהנפש היא מלמטה למעלה עד הנשמה ומשם מקבלים תועלת עד הבחינה התחתונה מלמטה, וע"י כחורי בפירוש את קרבני לחמי לאשי, אך התורה היא להיפוך, שהיא הרכבה ותלו' מלמעלה למטה עד האדם התחתון, וזה נרך בידי היא הנפש להאיר את כח הנשמה, ונרי בידך היא התורה, להביא תועלת לתורה ע"י הלימוד לשמה, והוא כדמיון

ק"ש ושבת הנ"ל שזו מלמטה למעלה מלמעלה למטה, וק"ש מתיחסת לנפש, ש תדבק בשרשה באהבה, ושבת לתורה, יעשה כולו תורה, והבן :

במד"ר למה אין מפסיקין בקללות, אמר חייא בר גמדיא לפי שכתוב מו בני אל תמאס וגו' אל תעש את הת קוצין קוצין, ע"כ, הענין הגיד כ"ק אביא זצללה"ה דהקללות אינן תכלית רק הן שפותחין לאדם לבוא לתשובה ע"י"ז (איוב ל"ו י') ויגל אונם למוסר, וא"כ שאינן תכלית השלימות אין שייך לו באמצע, ודומה כאדם שכא לאיזה מקום עומד באמצע הפתח, והנה שבת התעוררות לתשובה כמ"ש שבת בו איננו בדרך ויגל אונם למוסר כנ"ל ר קדושת שבת נתגלים לו ממילא הקל שעשה ועד היכן הוא רחוק מהשי"ת צוחין אף עקתין וכו', ברם אנפין ו היינו פתחים חדשים, ואנפין היינו נ כענין שכתוב על פני המזבח :

רצה והחליצנו. י"ל שהוא מלשון (ישע י"א) ועצמותיך יחליץ, ובתרגומו וגופך יחי' בחיי עלמא שהיא אחר תחייתו בגופות, וכמו שעוה"ב הוא תחייתו בגופות כן שבת היא תחיית הנפשות התחי' באין לעבודה להתחיל בעבודה וכ"כ ברח"ה שמצינו בעירובין (ל"ט.) שא בו והחליצנו, כי אז בריאה חדשה כמ"ש ליום ראשון וע"כ יצדק ג"כ הלשון והח

כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל ו בש"ס זבחים (ק"ט.) מנוחה זו נחלה זו ירושלים, לכאורה נראה שי שילה גדולה משל בית עולמים שנ קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה חומה, אך מדשילה נקראת רק מנוחה ויר נחלה, נראה שבית עולמים יתר על שי והענין הוא דהנה במשכן היו קרשים ו מלמעלה שכולן מדבר הצומח

תִּבְאוּ לְרֵאוֹת פָּנַי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיְדֵכֶם
 רַמְסֵם חֲצֵרַי: דֵּי לֹא תוֹסִיפוּ הִבִּיא מְנַחַת־י →
 שְׂוֹא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֲדָשׁ וְשֶׁבֶת
 קָרָא מְקָרָא לֹא־אוֹכֵל אֹן וְעֲצָרָה: L
 יד חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנָאָה נִפְשִׁי הָיוּ עָלַי
 לְטָרַח נִלְאִיתִי נְשֵׂא: טו וּבִפְרִשְׁכֶם כְּפִיכֶם
 בְּנִישְׁתְּכוֹן: יד יִרְחִיכוֹן וּמוֹעֲדֵיכוֹן רַחֵק מִיָּמֵי הוּוּ קְדָמִי לְרַחוּק אִסְגִּיתִי לְמִשְׁבֶּק: טו וְכֹד
 רש"י

לֹא־תִחַזְּקָה קְדָמִי מִן
 תִּבְעֵ דָא מִיְדְּכוֹן לְמִיתִי
 וְלֹא־תִדְשָׂא עֹרְתִי: יג לֹא
 תוֹסִיפוּן לְאִיתְּקָה מְנַחַת
 אָנִיפָא קְרָבִן מְרַחֵק הוּוּ
 קְדָמִי יִרְחִין וְשִׁבִין
 בְּנִישָׂא אֲתוֹן מִתְּבַנְשִׁין
 לֹא שְׁבִקוֹן חוֹכִיכוֹן
 לְקַבְּלָא צְלוּתְכוֹן בְּעַדִּין
 בְּנִישְׁתְּכוֹן: יד יִרְחִיכוֹן וּמוֹעֲדֵיכוֹן רַחֵק מִיָּמֵי הוּוּ קְדָמִי לְרַחוּק אִסְגִּיתִי לְמִשְׁבֶּק: טו וְכֹד
 רש"י

א.
זון
יה
לו
יא
שין
תו
שא
עם
ירין
אתן

(יג) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי. לרמוס
 את חצרי, אחרי שאין לנכנס שלם עמי: (יג) לא
 תוסיפו הביא מנחת שוא. מתרה אני נכס לא
 תביאו לי מנחת שוא שלכם, שהעשן העולה ממנה
 קיטור של תיעוב הוא לי ולא לנמת הרוח: חדש
 ושבת קרא מקרא לא אוכל וגו'. ולקרוח

מצודת ציון

(יב) שני. כמו לפני, ותחסר הלמ"ד: רמוס. ענין דריכה
 ברגל. כמו ורמסי בחומר (נחם ג יד): יג) קטורת. ענין
 העלאת עשן. והוא מלשון קיטור הארץ בקיטור הכבשן
 (נחמ"ט יט נח): אוכל. מלשון יכולת: און. ענינו מחשבת
 שקר. כמו הנה יחבל און (מהל"ט ז טו): ועצרה. ענין
 קבוצת אנשים. כמו עצרת בוגדים (יחמ"ט ט א). על שם
 שהם עצורים ועכובים במקום אחד: יד) נלאיתי. ענין
 יגיעה. כמו ומה הלאיתך (מכ"ג ו ג): נשוא. מלשון משא:
 (יב) מצודת ציון ותחסר הלמ"ד: רמוס. ענין דריכה
 ברגל. כמו ורמסי בחומר (נחם ג יד): יג) קטורת. ענין
 העלאת עשן. והוא מלשון קיטור הארץ בקיטור הכבשן
 (נחמ"ט יט נח): אוכל. מלשון יכולת: און. ענינו מחשבת
 שקר. כמו הנה יחבל און (מהל"ט ז טו): ועצרה. ענין
 קבוצת אנשים. כמו עצרת בוגדים (יחמ"ט ט א). על שם
 שהם עצורים ועכובים במקום אחד: יד) נלאיתי. ענין
 יגיעה. כמו ומה הלאיתך (מכ"ג ו ג): נשוא. מלשון משא:
 המטריח, עד שאני עיף לשאת את המשא. ואמר כלשון הנופל באדם, להשמיע האוזן כפי שהורגלה:
 (טו) ובפרשכם כפיכם. בעת התפלה:

רד"ק

היו עומדים ישראל, ולא היה נכנס להיכל כי אם
 הכהנים: (יג) לא תוסיפו. אם עשיתם עד עתה לא תביאו
 עוד מכאן ואילך, כי תביאו מנחה לפני ואין לבבכם
 אלי, זאת היא מנחת שוא והבל ותועבה היא לפני.
 וכשתקראו מקרא קודש ותאספו, ואתם נעצרים בביתי
 לקדש חודש או מועד שהוא יום שבתון, ובלבבכם

מדרשי חז"ל

שם, עבד שרבו מצפה לאכול על שולחנו ירחק ממנו,
 דכתיב למה לי רוב זבחיכם יאמר ה'. (תגיגה ד:).
 יד) חדשיכם ומועדיכם וגו'. שאל נכרי אחד את ר'
 עקיבא בצפורי: למה אתם עושין מועדות, לא כן
 כתיב חדשיכם ומועדיכם שנהא נפשי. אמר לו ר' עקיבא
 אילו נאמר חדשי ומועדי שנהא נפשי הייתי אומר כן,
 אלא אמר חדשיכם ומועדיכם, אותם מועדות שעשה
 ירבעם בן נבט, שנא' ויעש ירבעם חג בחודש השמיני.

מזת
ז על
זינו.
ר כל
ז וכן
ז מן
ז אשר
וכל
שהיו
רבנות
ואתם-
ציותי
זבככם
הקרבת
היו לי
זני קץ
קץ בו
ז פרים
זים, זו
רו את
לבוזין
ז השם
זותר מן
כפרשכם
ז לב:).
ז ואכלת

Mir Simbah, ha-Kohen, of Drinsk,
1843-1926

25

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר

משך חכמה

ביאורים ופרושים, רעיונים ודרושים, הערות
וחדושים

על

חמשה חומשי תורה

חובר ברצון אבינו שבשמים

מאת

מאיר שמחה כהן מדווינסק

(כעמדה ספר אור שמח על כל חלקי הרמב"ם דל, שנלביע כיום ש"ק ד'
אלול תרפ"ז תנצב"ה)

הובא לדפוס ויצא לאור בהשגחת סרן ר' מנחם מענדל דובער ז"ק שליט"א

הנאכ"ד דק"ק רינא יצ"ו

שער דפוס ראשון

ה" דבחקל תפוחין¹² כל עלה כל עשב מעלה ריח, כן בצירוף הכללי גם הפושעים מושגחים ומעלים ריח.

75

והנה¹³ מנחה אינה קריכה בשותפין, רק ביחיד (מנחות קד, ב)¹⁴, ובצבור באה מנחה¹⁵, לפי שהצבור הוא בכלליותו כמו יחיד שהוא איש אחד, וכל אחד מועיל לחבירו כמו שכל אבר מועיל לחבירו, וכיוצא בזה¹⁶. לכן כיון שהפסידו מעלת האחדות, וכל אחד רצה לבלוע לחבירו, והיו כקציני סדום ועמורה (ישעיה א, י), אם כן כל אחד נבדל בפני עצמו¹⁷. אם כן "לא תוסיפו הביא מנחת שוא"!¹⁸ וכן קטורת, שכל אחד מתבשם מחבירו, וגם החלבנה ריח נחוח¹⁸. אבל כשכל אחד מפוזר בפני עצמו, הלא "קטרת תועבה היא", כמו שהיא בפרטיותה, שחלבנה ריחה רע, ו"הקריבהו נא לפחתך וכו'"!¹⁹ "לי... לא אוכל און ועצרה", שיהיה אסיפה מאון¹⁹, היינו שיסכימו כולם על תכונה אחת רעה.

L

והנה בתוכחה²⁰ יש שני סוגים, אחד מה שמתפעל אחד מחבירו כמו מאנשים ממי שהוא במדרגתו²¹. מזה לא שייך שיקבלו דבריהם, רק באופן שיראה אם תכירו שמטופל כבנים ועני, ובכל זאת הוא נזהר מאונאה ומשקלות וכיוצא בזה - כל שכן הוא. ועוד אם חבירו מחומם הוא²², ובפרקו הוא עומד ואין לו אשה, ובכל זאת הוא נזהר מלהסתכל בנשים - כל שכן הוא, וכיוצא בזה²³. ויש מה שדבריו נשמעים דברי תוכחה²⁴, כמו ששומע מגדול הדור וקדוש ה', אשר בזה לא שייך שהוא יתפעל ממנו, כי הוא אינו מסוגו וערכו, רק שדבריו נשמעים. ולזה אמרו בפרק כל כתבי (שבת קיט, ב): לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר (איכה א, ו) "היו שריה כאילים לא מצאו מרעה", מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה (אף ישראל שבאותו דור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה). דייקו "זה את זה", ולא כתבו "זה לזה", ונקיט רק סימן הפעול, היינו שלא נתפעלו

זה מזה, כי בכללו טובה ומדה נאות למדו זה מזה חסו המדה הטובה, רק כשל זה. וזה "ש זנבו של זה", שהנ בחבירו, והמה לא אך למדו חסרונות האופן השני²⁵ אמ ירושלים אלא בע חכמים. היינו אנש וערכם, שבזה ל שיהיו דבריהם וערכם. על זה או דברי הימים-ב, ל במלאכי אלקים", שהוא מלאך מופר ואורחותיו, לכן הו טורח וטורד בהוי גרוע ממנו הרבה מלאכי (תבלה ש אחות תובל קין, האלהים את בנות

יועור איש צרידה וראה מיטתו פורחת באויר אמר: בשעה קלה קדמני זה לגן עדן. 12. תענית כט, ב א"ר יהודה בריה דר' שמואל בר שילת משמיה דרב: כריח שדה של תפוחים (ועיין ביאור הגר"א אורח חיים תקפד סק"ח בטעם אכילת תפוח כליל ראש השנה). 13. אחרי ההקדמה, חחר עתה רבינו לבאר את דברי הנביא בענין מנחה וקטורת, ומדוע בחר להוכיח דוקא בשניים אלה מכל הקרבנות. 14. וכן רמב"ם מעשה קרבנות יד, א מתנדב אדם... או נודר מנחה ממנחת נסכים לבדה... הלכה ב... אבל המנחה אינה באה בשותפות, ודברים אלה הם דברי קבלה. 15. מנחת העומר, שתי הלחם, לחם הפנים ומנחת נסכים של צבור. 16. ועל ההבדל בין שותפין ובין צבור עיין ברמב"ן לויקרא א, ב ד"ה תקריבו (= קרבן שותפים) את קרבונכם (= קרבן צבור). ועיין בהרחבה אצל רבינו בהפטרת שבת הגדול, מלאכי ג, ד ד"ה וערבה לה' מנחת

יהודה וירושלים. 17. ואינם יכולים להגיע לידי דרגת צבור. 18. כך שדוקא הקטורת מסמלת את דין הצבור ואת מושג האחדות והפיצוי ההדדי. 19. לעומת אחדות של צבור המתקנים איש את רעהו, כאשר החסרונות שלהם שונים מאיש לרעהו, כמבואר לעיל. 20. להלן פסוק יח: "לכו נא ונוכחה". 21. כלומר, אדם השוה לו בדרגתו, ממנו יהיה מוכן לקבל תוכחה על פי דוגמתו האישית. 22. דהיינו מוכן ונכון כבר לשאת אשה, ודחף ביאולוגי כבר לוחץ עליו בכיוון זה. 23. במקרים כאלה התוכחה "נשמעת" מעצם הרושם של פעולת הזולת העומד בערך בדרגתו הוא ברוחניות. אין לו כל צורך להשמיע דברים, המסר מתקבל על ידי התבוננות במעשיו, וישום הענין מהתם להכא. 24. בסוג השני הזה התוכחה אמנם מושמעת ונשמעת מן הפה לאחן, ואע"פ שקיימת תהום בין רמת המשמיע לרמת השומע, קיימת אפשרות כי התוכחה אמנם

תועיל. 25. שדברי הו והיבים לעשות רושם עליון, ונשאלת, איפוא לא "נשמעו" דברי הו להם הגנה רעיונית כ התוכחה. 27. יומא ו עזאזאל - שמכפר ו רש"י: שהיו מלאכי ו להם נשים מכל אשו בעולת בעל אף הזכר שייך לטענה של בני אילו אלה המוכיחים נסיונותינו היום יומי מאתנו! כך ביאורו הו